

Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Katedra žurnalistiky

Vysílání Československého rozhlasu Olomouc v srpnu 1968

Broadcast of Czechoslovak radio Olomouc in August 1968

Bakalářská diplomová práce

Tereza SKÁCELOVÁ

Vedoucí práce: PhDr. Petr Orság, Ph.D.

Olomouc 2013

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou diplomovou práci vypracovala samostatně za použití literatury a pramenů uvedených v seznamu. Práce má 105 280 znaků.

V Olomouci dne 28. března 2013

.....
Tereza Skácelová

Poděkování

Děkuji všem, kteří mi pomohli k napsání této práce. Jmenovitě PhDr. Petru Orságovi, PhD. za vedení bakalářské práce, rady a připomínky. Děkuji panu Michalu Burešovi, který mi poskytl cenné informace a kontakty. Děkuji paní Jindřišce Zornové, za její ochotu a pomoc při získávání archivních nahrávek z Českého rozhlasu Ostrava. Děkuji paní Janě Zikmundové za její milé vyprávění o působení v olomouckém rozhlase a v neposlední řadě chci poděkovat panu Bohuslavu Matyášovi za poskytnutí rozhovoru, který byl cenným zdrojem této práce.

Anotace

Tato práce se zabývá vysíláním Československého rozhlasu v Olomouci během 7 dní, při kterých došlo k obsazení Československé republiky vojsky Varšavské smlouvy. Rozhlas byl v té době nežádoucím médiem, neboť byl nejaktuálnější a přinášel necenzurované zprávy. Práce je rozdělena do několika částí. Obsahuje pozadí mediálního dění v roce 1968, které je neodmyslitelně spojené s politickým děním v republice. Z knihy *7 olomouckých dnů* a z rozhovoru s Bohuslavem Matyášem se podařilo zjistit i průběh a okolnosti vysílání olomouckého rozhlasu. V práci je stručně nastíněna historie Československého rozhlasu Olomouc a také jeho osud po roce 1968.

Klíčová slova

Rozhlas, novinář, hlasatel, Olomouc, srpne 1968, vojska Varšavské smlouvy, okupace, rezoluce, posluchač, vláda, tiskový zákon

Summary

This thesis deals with the Czechoslovak Radio broadcast in Olomouc during 7 days at which was occupied Czechoslovakia by Warsaw Pact troops. Radio at that time was undesirable medium, since it was the latest and brought uncensored news. The work is divided into several parts. Includes background media events in 1968, which is closely associated with political events in the country. From the book *7 days in Olomouc* and interview with Bohuslav Matyáš managed to find out the course and circumstances of Olomouc broadcast radio. The work is also briefly outlines the history of the Czechoslovak Radio Olomouc and its fate after 1968.

Key words

Radio, journalist, broadcaster, Olomouc, August 1968, Warsaw Pact troops, occupation, resolutions, broadcast recipient, government, the Press Act

Obsah

1. Úvod.....	7
2. Politický kontext událostí Pražského jara	10
2.1 Tiskový zákon č. 81/1966 Sb.	10
2.2 Akční program Komunistické strany Československa.....	12
2.3 Zákon č. 84/1968 Sb.....	12
3. Svaz československých novinářů (SČSN).....	15
3.1 Novinář v roce 1968.....	15
4. Dva tisíce slov.....	17
5. Změny v Československém rozhlas.....	19
5.1 Nová témata.....	20
6. Československo a média v srpnu 1968.....	22
6.1 Summit v Čierné nad Tisou.....	22
6.2 Konference v Bratislavě	24
6.3 Mimořádné zasedání předsednictva ÚV KSČ.....	26
6.4 Schůzka novinářů s předsednictvem ÚV KSČ 17.8.1968.....	28
6.5 Jednání 20. srpna 1968	29
7. Rozhlas ve dnech 21.-27. srpna 1968	31
7.1 Vysílání 21. srpna 1968.....	31
7.2 Struktura vysílání	38
8. Český rozhlas Olomouc	39
8.1 Vysílání olomouckého rozhlasu od 21. do 27. srpna 1968	40
8.2 Vysílání 22. srpna 1968.....	45
8.3 Vysílání 23. srpna 1968.....	48
8.4 Vysílání 24. srpna 1968.....	50
8.5 Vysílání 25. srpna 1968.....	52

8.6 Vysílání 26. srpna 1968.....	53
8.7 Vysílání 27. srpna 1968.....	54
9. Konec mimořádného vysílání 27. srpna 1968	57
10. Československý rozhlas Olomouc po srpnu 1968.....	59
11. Závěr.....	60
Seznam zkratek	63
Seznam pramenů a literatury.....	65
Seznam příloh	68
Přílohy	69

1. Úvod

Rozhlas je dnes přirozenou součástí našeho života. Bohužel trochu vytlačenu do pozadí novějšími médii. Rozhlas dnes posloucháme především kvůli hudbě, nikoli jako prvotní zdroj naší informovanosti. Ne vždy byl ale rozhlas méně důležitým médiem. V roce 1968 to bylo právě rozhlasové vysílání, které přinášelo nejaktuálnější informace.

Cílem této bakalářské práce je popsat vysílání Československého rozhlasu Olomouc ve dnech 21. - 27. srpna roku 1968. Tedy vysílání, které komentovalo vstup vojsk Varšavské smlouvy do Československa, do Olomouce a podat o něm ucelený obraz v podobě vysílaných zpráv. V minulých letech nebyla na katedře žurnalistiky vypracována práce, která by se zabývala Českým rozhlasem v Olomouci. Rozhlas byl mou specializací v kurzech praktické žurnalistiky, a proto jsem si ho vybrala jako médium, kterým se budu v práci zabývat. Rok 1968 je zvolen proto, že to byl přelomový rok nejen pro média, ale pro celou Československou republiku. V tomto roce byl rozhlas také nejrychlejším a nejaktuálnějším médiem. Předpokládám tedy, že zachytil srpnové události nejpřirozeněji a z velké části i bez cenzury, která byla v roce 1968 omezena na minimum.

Práce bude rozdělena do devíti kapitol. První část bude věnována politickému programu a legislativě médií během Pražského jara. Důležitou je v tomto tématu cenzura a její uvolňování, dále pak tiskové zákony a jejich účinek na média. V této části použiji metodu rešerše, abych uplatnila jen ty zákony, které jsou k tématu relevantní.

Druhou kapitolu bude tvořit stručné představení povolání novináře, jeho obraz v roce 1968 a funkce Svazu československých novinářů a dění v něm. K tomuto oddílu použijeme rešerši a selekci z vhodné literatury.

Pro článek Ludvíka Vaculíka vymezíme jednu samostatnou kapitolu. Nebude se věnovat samotnému znění článku, ale jeho dopadům na politické dění. Tento text je považován za důležitý odporovateli i přívrženci Pražského jara. Proto jsem se rozhodla zahrnout ho do této práce.

Čtvrtou část práce tvoří přehled systémových změn, ke kterým došlo v roce 1968 v Československém rozhlase a jak se z nástroje komunistické moci stal jeho kritikou. Kapitolu doplní témata, která byla v Československém rozhlase probírána. Nebude se omezovat jen na rok 1968, protože změny probíhaly postupně. K tomuto úkolu využijeme rešerši a kompilaci dostupných pramenů.

Navazující kapitola je řazena logicky, podle data událostí, které se v roce 1968 děly. Bude pojednávat o konferenci v Čierné nad Tisou a v Bratislavě, které byly určující pro vývoj svobody médií. Dále pak o politických zasedáních Komunistické strany Československa, na kterých členové jednali a vývoji republiky a propracuje se k 20. srpnu, kdy už někteří politici věděli, jaká situace nastane.

V páté kapitole bude popsána situace v Československém rozhlasu v Praze, protože byl první, kdo informoval o vstupu vojsk Varšavské smlouvy.

Další část práce bude věnována už jen Československému rozhlasu Olomouc a jeho vysílání 21. - 27 srpna 1968. Začátek kapitoly stručně popíše historii olomouckého rozhlasu. Předpokládáme, že se obsah prvotních relací moc nelišil od těch, které se vysílaly z Prahy, ovšem v pozdějších hodinách a dnech jistě zaznamenáme rozdíl. Tady budeme selektovat nahrávky z archivu Českého rozhlasu, které byly vysílány od 21. do 27. srpna 1968 v Československém rozhlasu Olomouc. Zároveň provedeme i rešerši literatury a následnou kompilaci zjištěných faktů. Je předem známo, že k tématu vysílání rozhlasu v Olomouci v roce 1968 je velice málo zdrojů¹. Jsou dostupné pouze nahrávky z archivu Českého rozhlasu Ostrava a jedna kniha. Český rozhlas Olomouc nevydal žádnou publikaci, která by shrnovala jeho působení. Některé informace jsou na internetových stránkách Českého rozhlasu Olomouc, z kterých bude tato práce také čerpat.

K tématu srpnových dnů v Československém rozhlasu je velmi málo literatury. K vysílání Československého rozhlasu v Olomouci ještě méně. Nevyšly obvyklé ročenky ani kniha mapující dějiny rozhlasu v Olomouci. Proto je pro tuto práci velmi cenným zdrojem informací publikace *7 olomouckých dnů*². Zachycuje období právě sedmi dní od 21. srpna v Olomouci. Jsou v ní sepsány pasáže z vysílání rozhlasu v Olomouci, rezoluce vydané různými organizacemi a také popis událostí, které se v Olomouci staly. Čerpat bude tato práce také z archivních nahrávek Českého rozhlasu Ostrava, neboť v roce 1968 byl Československý rozhlas Olomouc pobočkou Československého rozhlasu Ostrava. Důležitým příspěvkem pro tuto práci je také rozhlasový dokument režiséra Michala Bureše, který mapuje události vysílání Československého rozhlasu Olomouc od 21. do 28. srpna roku 1968. Čerpat bude práce také z cyklu pásma vzpomínek PhDr. Lubomíra Smiřického, který byl redaktorem Československého rozhlasu Olomouc v letech 1959-1969 a z vyprávění Jany Zikmundové, která pracovala jako hlasatelka v olomouckém rozhlasu v letech 1962-1971. Největším

¹ Lze čerpat pouze z jedné publikace, dvou programů Českého rozhlasu Olomouc a z rozhovorů s pamětníky

² Tato publikace zahrnuje soubor dokumentů ze srpna 1968. Najdeme zde rezoluce, prohlášení i plakáty z prvních dní okupace. Mezi také přepisy vysílání Československého rozhlasu Olomouc.

přínosem je rozhovor s panem Bohuslavem Matyášem³, který po celou dobu popisovaných dní hlásil zprávy z tajných míst, na kterých se rozhlas ukrýval.

³ Hlasatel rozhlasu po drátě. Ve dnech, které práce zkoumá, byl jediný, kdo četl rezoluce a hlásil zprávy ze skrytých míst, odkud vysílal Československý rozhlas Olomouc.

2. Politický kontext událostí Pražského jara

V této kapitole se bude prolínat legislativa médií s politickou stránkou. V období vlády socialismu a komunismu se tomu nelze vyhnout. Vláda vše řídila a kontrolovala, každá stránka života podléhala zákonům, vyhláškám. Stát byl ten, kdo povoloval vydávání periodik, či vysílání. Neexistovalo veřejné médium, které by nepodléhalo kontrolnímu aparátu. KSČ⁴ si uvědomovala významnou roli médií a jejich působení na veřejné mínění, proto se snažila intenzivně působit na jejich vedení.⁵ Není tedy možné se oprostít od politiky. Dnes to bereme jako něco, co se neděje. Ovšem když se zamyslíme nad tím, kdo financuje dnešní média, jak která média píšou o politických událostech a stranách, politické nitky jistě najdeme.

Věnujeme se roku 1968. Už od konce 50. let prodělávala média strukturální změny. Liberalizace skončila vstupem vojsk Varšavské smlouvy⁶ a následnou normalizací.⁷

2.1 Tiskový zákon č. 81/1966 Sb.

Tiskový zákon č.81/1966 Sb.⁸ z 25.10 1966 se stal základním prvkem české mediální legislativy na více než 30 let. Poprvé od roku 1948 ustanovil cenzuru v československém právním řádu.⁹ Obsahoval paragraf o zřízení Ústřední publikační správy¹⁰, která byla pravomocí ministra vnitra. Od 1.1.1967 nahradila Hlavní správu tiskového dohledu. Cenzura tímto zasahovala veškeré informace, jejichž obsah byl zaměřen proti politické a ideové linii státu a jejichž obsahem by byly prokazatelně poškozeny celospolečenské zájmy. Zákon stanovoval strukturu kontroly médií. Za obsah zveřejněných informací zodpovídali šéfredaktoři, kteří měli povinnost předkládat připravované materiály ÚPS s dostatečným

⁴ Komunistická strana Československa

⁵ Bedařík, Köpplová, Jiráček 2011, str. 306

⁶ Varšavská smlouva vznikla v roce 1955. Zakládajícími státy byly Albánie, Bulharsko, Sovětský svaz, Československo, Maďarsko, Německá demokratická republika, Polsko a Rumunsko. V roce 1968 vstoupili na území Československé republiky vojska Polské lidové republiky, Světového svazu, Německé demokratické republiky, Maďarska a Rumunska.

⁷ Termín normalizace pochází z Moskevského protokolu, podepsaného 27. srpna 1968. Normalizace znamenala personální změny ve vládě Československa, utužení cenzury a represivní opatření pro potlačení Pražského jara.

⁸ Zákon o periodickém tisku a o ostatních hromadných informačních prostředcích

⁹ Končelík, Večeřa, Orság 2011, str. 178

¹⁰ Dále už jen ÚPS

předstihem. Ačkoli se toto zdálo jako menší ztráta kontroly vlády nad médii, nebylo tomu tak. Už 30. srpna téhož roku, tedy ještě před přijetím nového tiskového zákona, si režim zajistil pojistku nad plnou kontrolou médií. A to usnesením předsednictva ÚV KSČ¹¹ „*K aktuálním otázkám stranického vedení tisku a ostatních masových prostředků ideového působení*“. Tento dokument přisuzoval orgánům KSČ roli sudího v případných sporech šéfredaktorů s cenzory.¹² Přesto, že počet cenzurních zásahů klesl z 3500 na 1500,¹³ vůči aktuální publicistice v denním tisku, rozhlasu a televizi stále trvala nekompromisní cenzurní politika.¹⁴

Dále zákon definoval poslání periodického tisku a ostatních hromadných informačních prostředků: „...*prosazovat zájmy socialistické společnosti a všestranně napomáhat k uskutečnění jejich cílů; spolupůsobit při rozvíjení socialistického vědomí občanů v duchu zásad ústavy a idejí politiky Komunistické strany Československa jako vedoucí síly ve státě a společnosti.*“ Stanovil, kdo a za jakých podmínek může vydávat periodický tisk a jaké parametry musí tisk splňovat.¹⁵

Statut ÚPS byl vydán schválením nařízení č.119/1966 Sb. 21. 12.1966. Účinnosti nabyl k 1.1.1967 a zrušen byl k 19.6.1968, a to nařízením č.69/1968 z 13.6.1968.¹⁶

¹¹ Ústřední výbor Komunistické strany Československa

¹² Hoppe 2004, str. 9

¹³ Končelík, Večeřa, Orság 2011, str. 178

¹⁴ Hoppe 2004, str. 9

¹⁵ Köpplová a kol. 2003, str. 405

¹⁶ Tamtéž, str. 406

2.2 Akční program Komunistické strany Československa

Akční program se 5. dubna stal politickým programem pro nové vedení KSČ v čele s Alexandrem Dubčekem. Vyvolal však rozpačité reakce. Byl připravovaný v lednu, usnášený v březnu a střetával se s realitou poloviny dubna. Na začátku léta vývoj ve společnosti předběhl Akční program.¹⁷ V rámci mediální politiky program neustupoval z principu vedoucí úlohy KSČ. Na rozdíl od mediální praxe.¹⁸ Na druhou stranu KSČ zavrhovala monopol socialistické státní moci, je ochotna se o moc dělit za podmínky, že jí zůstane vedoucí úloha.¹⁹

Akční program zahrnoval také svobodu projevu: ...*“pracujícím nelze libovolným výkladem mocensky předepisovat, o čem smějí a o čem nesmějí být informováni, které své názory mohou a které nemohou veřejně vyslovit, kde se veřejné mínění může uplatnit a kde ne.”*²⁰

Přestože byl Akční program jednomyslně přijat, v pozdější situaci dospěl výbor k názoru, že šlo o nesprávný a neplatný dokument, o dílo rozvratné činnosti pravice ve straně. Pro sousední socialistické státy byl nepřijatelný už od samého vzniku.²¹

2.3 Zákon č. 84/1968 Sb.

Tento zákon byl vyústěním několika událostí. Jednou z nich byl IV. sjezd Svazu československých spisovatelů. Diskusní přívěsky některých účastníků byly ostrou kritikou komunistického režimu a cenzury. *„Jakékoliv potlačování názorů, ba i násilné potlačování nesprávných názorů směřuje ve svých důsledcích proti pravdě, protože pravdy je možno dosíci jen v dialogu názorů, které jsou rovnoprávné a svobodné. Jakýkoli zásah do svobody myšlenek a slov, ať už technologie i pojmenování takové cenzury je sebediskrétnější, je ve dvacátém století skandálem a pro naši rozbíhající se literaturu okovem“.*²² Toto je část příspěvku Milana Kundery. Dále to pak byl například Ludvík Vaculík, A.J. Liehm, Ivan

¹⁷ Končelík, Večeřa, Orság 2011, str. 184

¹⁸ tamtéž

¹⁹ Vančura 1990, str. 42

²⁰ Tamtéž, str. 43

²¹ tamtéž

²² IV. sjezd československých spisovatelů /Protokol/ Praha 27.-29. června 1967, Praha 1968, 22-606-10, s. 26

Klíma, Václav Havel, Pavel Kohout. Ten se vyjádřil takto: „*Nejde mi, jako nešlo autorům cenzurovaných článků, o polemiku se stanoviskem vlády. Jde mi o prosazení možnosti, abych směl vyjádřit veřejně svůj názor k nejzávažnějším otázkám domácí a zahraniční politiky, vzbuzují-li mou pochybnost.... Role, kterou bez ohledu na nový tiskový zákon hraje dosud cenzura v naší společnosti, jen naprosto ostudná.*“²³ Příspěvky L. Vaculíka a A.J. Liehma začaly obíhat v opisech. KSC vyloučila ze svých řad Vaculíka, Liehma a Klímu a s Kunderou začalo stranické disciplinární řízení.²⁴ Další demonstrací moci KSC byl V. sjezd Svazu československých novinářů.²⁵ Vedení svazu se odmítlo ztotožnit s názory spisovatelů.²⁶

3. ledna 1968 je z funkce tajemníka ÚV KSC odvolán Antonín Novotný, který nadále zůstává prezidentem a na uvolněné místo je 6.1.1968 dosazen Alexander Dubček.²⁷ Po této změně ve vedení následovaly i změny v chování vysokých stranických funkcionářů. V projevech zaznívala spojení jako odstranění byrokratických bariér, demokratické rozhodování, nutnost jednat tak, aby mezi slovy a činy nevznikl rozpor.²⁸

Předběžné zrušení cenzury, nikoli ještě zákon č.84/1968 Sb., začalo 4.3.1968, když se předsednictvo ÚV KSC rozhodlo pro zastavení cenzury. Ti, kterých se to týkalo, byli ministerstvem kultury vyzváni, aby se podíleli na vypracování návrhu nového tiskového zákona.²⁹ Následující den zaslal předseda ÚPS vedoucím pobočkám cenzurního úřadu sdělení s citací chystaného Akčního programu KSC, který odmítal předběžnou cenzuru, ale s možností zakázat šířit určitou informaci na základě tiskového zákona, s jehož schválením se počítalo až na konci října 1968.³⁰ Přesto ÚPS existovala až do začátku června 1968.³¹

Toto rozhodnutí bylo významnou systémovou změnou. Vedení KSC se vzdalo práva rozhodovat o obsahu veřejně sdílených informací.³² Tisk, rozhlas a televize přestali být nástrojem režimu a poskytli prostor pro debatu, ve které získali přední místo zpochybňující výsadní postavení KSC. Média se tak přeměnila v kritiku moci.³³

²³ IV. sjezd československých spisovatelů /Protokol/ Praha 27.-29. června 1967, Praha 1968, 22-606-10, s. 27

²⁴ Hoppe 2004, str. 11

²⁵ Sjezd se konal 19.-20.10.1967

²⁶ Hoppe 2004, str. 11

²⁷ Kaplan 1997, str. 112

²⁸ tamtéž

²⁹ Köpplová a kol. 2003, str. 407

³⁰ tamtéž

³¹ Sígl, Miroslav. „Červen 1968“. Syndikat-novinaru.cz. (online). Dostupné z: <http://syndikat-novinaru.cz/12/45/o-projektu> [9.3.2013]

³² Hoppe 2004, str. 11

³³ tamtéž

21. - 23.6.1968 se konal v Praze mimořádný sjezd Svazu československých novinářů.³⁴ Účastníci se distancovali od některých usnesení V. sjezdu SČSN z června 1967. Přihlásili se k podpoře modelu demokratického socialismu a k přímé demokracii za podmínek svobody novinářské práce a svobody informací a přístupu k nim.³⁵ Členové SČSN se také zasadili o to, aby byl z návrhu novelizace tiskového zákona vyškrtnut paragraf o možnostech následné cenzury.

Národní shromáždění³⁶ 26.6.1968 přijalo zákon č.84/1968 Sb., kterým se mění zákon č.81/1966 Sb., o periodickém tisku a ostatních hromadných informačních prostředcích. V §17 zákon ustanovil: 1) Cenzura je nepřipustná. 2) Cenzurou se rozumějí jakékoli zásahy státních orgánů proti svobodě slova a obrazu a jejich šíření hromadnými informačními prostředky. Tím není dotčena pravomoc prokurátora u soudu. Byl to zákon se snad nejkratší dobou platnosti v historii československé legislativy. Za deset týdnů byl novelizován zákonem č.127/1968 Sb., ve kterém bylo v § 1 psáno že: *„V zájmu dalšího pokojného vývoje je třeba, aby v oblasti periodického tisku a ostatních hromadných informačních prostředků nebyly narušovány důležité zájmy vnitřní a zahraniční politiky státu. Zároveň je třeba zabezpečit všestrannou péči o rozvoj periodického tisku a ostatních hromadných informačních prostředků.“*³⁷ Dále zákon zřídil Úřad pro tisk a informace, na který přešla dosavadní působnost ministerstva kultury a informací podle zákona č.81/1966 Sb. ve znění zákona č.84/1968 Sb. V § 3 pozastavil § 17 zákona č. 81/1966 Sb. ve znění zákona č.84/1968 Sb.³⁸ Skutečné trvání svobody slova bylo delší, protože zákon č.84/1968 Sb. vyjadřoval stav trvajícím od března 1968.³⁹ Zákon č. 127/1968 Sb. byl zrušen k 14.3.2000, a to zákonem č.46/2000 Sb.⁴⁰

³⁴ Dále už jen SČSN

³⁵ Sígl, Miroslav. „Červen 1968“. Syndikat-novinaru.cz. (online). Dostupné z: <http://syndikat-novinaru.cz/12/42/118/1968/cerven> [9.3.2013]

³⁶ Byl to volený zákonodárny orgán, jehož fungování bylo určeno ústavou z roku 1948. Skládal se z jedné komory.

³⁷ Sbírka zákonů Československé socialistické republiky 1968, 26.9.1968

³⁸ tamtéž

³⁹ Vančura 1990, str. 33

⁴⁰ Köpplová a kol. 2003, str. 408

3. Svaz československých novinářů (SČSN)

Československý svaz novinářů si v období Pražského jara napravil svou reputaci z roku 1967, kdy se distancoval od výroků IV. sjezdu Svazu československých novinářů. Již 26. února 1968 kritizovali vedení svazu v čele s Adolfem Hradeckým.⁴¹ O měsíc později, 20.3.1968, se konalo v Brně společné zasedání ÚV českého a slovenského svazu novinářů, na němž Hradecký rezignoval. Druhý den vznikl při SČSN Klub nezávislých novinářů, který měl hájit zájmy v minulosti perzekuovaných novinářů a od května 1968 ve spolupráci s Úsekem tisku, rozhlasu a televize ÚV KSČ organizoval hojně navštěvované tiskové konference a porady, na kterých se setkávali publicisté a vrcholní politici.⁴²

Ve dnech 21. - 23. června 1968 svaz vyjádřil podporu Dubčekovu vedení, ale kritizoval i některé přední komunisty. Především šéfredaktora *Rudého práva*, Oldřicha Švestku.⁴³

Sjezd také zrušil Svaz československých novinářů a přetvořil jej na dvě národní organizace, které zastřešovalo Ústředí novinářů ČSSR. Vladimír Kašpar byl předsedou českého svazu, slovenského pak Svetotár Štúr.⁴⁴

Novým předsedou zastřešujícího svazu se stal Vladimír Kašpar, který nahradil Adolfa Hradeckého. Právě Kašpar se zasadil o to, aby na schůzce představitelů Československa a SSSR v Čierné nad Tisou, nebyla přijata mimořádná zákonná opatření proti médiím.⁴⁵

3.1 Novinář v roce 1968

Novinář a novinařina patří k moderní společnosti. Patří k politickému životu těchto společností, působí na něj a podílí se na něm.⁴⁶ V ideální podobě je hledačem pravdy, kritiky, pokroku.⁴⁷ Jinak vnímá novináře demokratická společnost, ve které se novinářství ustavilo

⁴¹ Hoppe 2004, str. 14

⁴² tamtéž

⁴³ Končelík, Večeřa, Orság 2011, str. 186

⁴⁴ Tamtéž, str. 187

⁴⁵ Hoppe 2004, str. 14

⁴⁶ Köpplová, Wolák 2008, str. 55

⁴⁷ Tamtéž, str. 56

jako instituce svobody projevu, jinak je vnímána v nedemokratických politických poměrech, kde zastává roli propagandisty žádoucích hodnot.⁴⁸

V Československu bylo postavení novináře už od konce padesátých let a v šedesátých letech vnímáno jako osvětové a kulturní poslání než režimem deklarovaný ideologický boj a plnění stranických postojů. V.F. Borovička v roce 1963 napsal: „*Žurnalistika je druh umění. Mám na mysli to opravdové čapkovské, kischovské, nerudovské a havlíčkovské mistrovství stylu, šermování břitkými výrazy a solidními znalostmi...Novinářství je vášně a žurnalistika není řemeslo.*“⁴⁹

V šedesátých letech se z novináře-umělce stávala novinář-kritik. Právě druhá polovina 60. let nárokuje funkci žurnalistiky pro kritiku stávajících poměrů, jejich představitele a praktiky.

Plat novináře v roce 1965 vyplývá z ankety, kterou nechal vypracovat ÚV SČSN při příležitosti V. sjezdu na podzim 1967. V roce 1965 činil průměrný plat novináře 2186 Kč. Plat redaktorů ústředního a krajského tisku, ČTK, Čs. rozhlasu a televize byl 2248 Kč. V roce 1967 to bylo 2365 Kč pro členy SČSN a v okresních novinách činil plat 2088 Kč.⁵⁰ Z ankety v roce 1967 dále vyplynulo, že každý čtvrtý novinář byl nespokojený se svým platem a 54% členů SČSN uvádělo vedlejší příjem.⁵¹ Sociální podmínky novinářů nebyly nejlepší, což také vyplývá z ankety. Skoro každý šestý byl bez bytu, ledničku mělo 71,1%, pračku 62,5%, psací stroj 65,4% a automobil 26,8%. SČSN se opakovaně pokoušel prosazovat úpravy platů. Existovaly také příplatky, které rozdělovaly novináře podle postavení v redakci, znalosti cizích jazyků, vzdělání, politické funkce.⁵²

Z ankety také vyplývá, že 36% novinářů mělo vysokoškolské vzdělání. Nutno podotknout, že za absolvování vysoké školy se počítala i Večerní univerzita marxismu-leninismu a i jiné politické školy. Používání novinářských potřeb je také zajímavá. Fotografovat uměla šestina novinářů, s diktafonem nepracovalo ani jedno procento z nich.⁵³

⁴⁸ Tamtéž

⁴⁹ Tamtéž

⁵⁰ Příloha č. 1, Výplatní páska za moderování pořadu a četbu v rozhlase z roku 1963. Příloha č.2 pracovní smlouva k silvestrovskému pořadu Československého rozhlasu Ostrava.

⁵¹ Köpplová, Wolák 2008, str. 60

⁵² Köpplová, Wolák 2008, str. 62

⁵³ Tamtéž

4. Dva tisíce slov

Dva tisíce slov, plným názvem „*Dva tisíce slov, které patří dělníkům, zemědělcům, úředníkům, vědcům, umělcům a všem*“, je text Ludvíka Vaculíka, ve kterém se snažil vyjádřit obavy z politického vývoje a aktivizovat veřejnost.⁵⁴ Vyšel 27. 6. 1968 v *Literárních novinách*, denících *Mladá fronta*, *Práce* a *Zemědělské noviny*. Vyzval v něm občany Československa, aby věc další demokratizace režimu vzali do svých rukou⁵⁵. Dubčekovo vedení o jeho přípravě nevědělo, a vyložilo si ho jako politický útok. Veřejnost i novináři se však za manifest postavili. Podepsala jej řada významných osobností⁵⁶ a také více než 120 tisíc občanů⁵⁷. Je to ovšem jen odhad, neboť redakce⁵⁸, shromažďující podpisy, jich zaevidovaly o třetinu více.⁵⁹ Každý třetí signatář byl člen komunistické strany a hned na začátku podepsali manifest dva členové Ústředního výboru KSČ.⁶⁰

K popularitě manifestu přispěla i omluva s názvem „Omluva o 992 slovech“ uveřejnění v *Literárních listech* o dva týdny později.⁶¹

„*Je to ohromný obchod, dostat za dva tisíce slov sedm tisíc tanků.*“ Toto je vtip, který koloval v normalizačních⁶² médiích. Manifest se stal jednou z příčin intervence vojsk Varšavské smlouvy do Československa.⁶³ Podle vedení KSČ neobsah dokumentu, ale jeho načasování, vyšel v předvečer okresních konferencí KSČ, z něj udělalo zásadní politický dokument. Komunistické elity získaly pocit, že ne Akční program, ale *Dva tisíce slov* by mělo být východiskem politických diskuzí.⁶⁴

⁵⁴ Končelík, Večeřa, Orság 2011, str. 186

⁵⁵ (online). Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/program/srpen/kapitola9.html> [10.3.2013]

⁵⁶ Věra Čáslavská, Jan Třiska, Jan Werich, Jiří Suchý, manželé Zátokovi, Jaroslav Seifert, Jiří Šlitr, Otomar Krejča, Rudolf Hrušínský, Jiří Menzel,

⁵⁷ Končelík, Večeřa, Orság 2011, str. 188

⁵⁸ Redakce deníku *Práce* a *Mladá fronta*, týdeníku *Literární listy*, redakce Československé televize, Československého rozhlasu.

⁵⁹ Končelík 2008, str. 496

⁶⁰ Tamtéž

⁶¹ Končelík 2008, str. 495

⁶² Normalizace - pojmenování pro čistky v komunistické straně, propouštění ze zaměstnání, obnovení cenzury, zrušení mnoha zájmových a politických sdružení a organizací a další represivní opatření po násilném potlačení Pražského jara v roce 1968 armádami Varšavské smlouvy

⁶³ Končelík 2008, str. 487

⁶⁴ Tamtéž, str. 496

Dubček o vyjádření L.I.Brežněva⁶⁵ v telefonickém rozhovoru referoval takto: „Kvalifikuje to jako další nástup sil, který navodí kontrarevoluční situaci, protože je to v protikladu k ÚV. Říká, že přímá výzva může navodit kontrarevoluční situaci v zemi. Nemáte v rukách rozhlas, říká. Svoboda slova a tisku nesmí být v protikladu se zájmy společnosti. Je třeba mít dost odvahy a rozhodnosti. Když se tyto tendence neodrazí, bude to soumrak pro stranu.“⁶⁶

Jiří Dientsbier se k manifestu v pořadu České televize *Před půlnocí* vyjadřuje takto: „Atmosféra byla skvělá, to se dnes často zpochybňuje. Byl to zrod občanské společnosti, dokonce tvrdím, že taková svoboda, jaká byla tenkrát pro novináře i občany, ta nebyla nikdy předtím, potom, tu nemáme ani dnes. Bohužel jsme byli dvacet let napřed, někteří politici to věděli a tlačili na Moskvu, aby nám to zarazili. Samozřejmě armáda nepřišla proto, aby řešila problémy uvnitř KSČ. Ta přišla proto, že věděli, že pokud se v září sejde XIV. sjezd KSČ, tak vymění vedení natolik, že vyloučí všechny relikvie minulosti. Nejdůležitějším v tomto období nebyla ta témata, ale jak to řekl Vaculík, to, že se celá společnost semkla a stála za názorem, že je potřeba odstranit relikvie stalinismu.... Věděli jsme, jaké jsou limity. Ze Západu nám jasně říkali, že jsem součástí sovětské sféry. Pokud k vám přijdou Rusové, tak vám nikdo nepomůže..... V šedesátém osmém občanská společnost určovala témata a vrcholná politika se s tím musela vyrovnat. A v ní byli stalinisti a pak hodní reformátoři, jako Alexander Dubček. Někteří dokonce říkali, že díky tomu, že Dubček nebyl politický stratég, ale byl slušný a hodný člověk, který chtěl, abychom tady byli ve svobodě, tak jedině díky tomu bylo možné Pražské jaro. Protože kdyby tam byl někdo, kdo přemýšlí o geopolitických věcech, tak by musel Pražské jaro zastavit už po březnové schůzce v Drážďanech.⁶⁷ Nemyslím si, že léta po roce 1968 byla nějaká marnost. Takto to přece v životě nechodí. Jednou jsi dole, jednou nahoře, to opravdu platilo v celých dějinách. Podle mě je jedině důležité to, o co člověk usiluje a za čím jde. A tam musí být samozřejmě také optimista, protože jinak by si mohl někam zalézt a nic nedělat. Jak říká Thomas Frideman, optimismus není ani porucha myšlení, ani nedostatek informací, ale strategie úspěchu.“⁶⁸

⁶⁵ sovětský politik, nejvyšší představitel Sovětského svazu v období let 1964–1982

⁶⁶ Končelík 2008, str. 500

⁶⁷ Konala se porada šesti komunistických stran

⁶⁸ Česká televize. „*Před půlnocí - Jiří Dientsbier, novinář a politik – Čtyřicet let Dvou tisíc slov*“. ceskatelevize.cz, 27.6.2008 (online). Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10095690193-pred-pulnoci/video/> [10.3.2013]

5. Změny v Československém rozhlasu

Změny v Československém rozhlasu probíhaly už od roku 1959. Klesal počet zakázaných témat, začínal se uplatňovat nový styl reportážních rozhovorů. Sílily snahy zcivilnit vysílání a zajistit větší pohotovost i otevřenost rozhlasového programu. Hledaly se nové metody v přípravě pořadů, díky rozvíjejícím se technickým možnostem. Sílil kritický tón ve zpravodajství a publicistice. Redakce uplatňovaly dříve zakázané osobnosti i díla. Literární i hudební tvorba byla oceňována mezinárodními úspěchy. Rozšiřovalo se živé vysílání.⁶⁹

Řediteli Československého rozhlasu byli v roce 1968 dva muži. Prvním z nich je Miloš Marko a po jeho odvolání 25. července 1968 Zdeněk Hejzlar, který v úřadu setrval do 30. září 1968.

V redakci propagandy marxismu-leninismu začali v roce 1968 vysílat přednáškový cyklus „Čas živé účasti“. Renomovaní autoři tu prvně publikovali své názory přispívající k vytváření atmosféry otevřeného dialogu a kritického myšlení.⁷⁰

Vzrostla kultura jazyka. V rozhlasu zněla přirozená vyjádření dělníků, zemědělců a mládeže, která oponovala dosavadnímu jazyku funkcionářů.⁷¹ V publicistických pořadech a ve zpravodajství se vedly otevřené diskuze o pluralismu, demokracii, svobodě, humanismu. Zásady přirozeného projevu ve všech redakcích znamenaly průlom do rozhlasového vysílání.⁷²

Rozhlas přál také umělecké činnosti. Například hry „Bylo to na váš účet“ či „Linka důvěry“ režiséra Jiřího Horčičky byly oceněny mezinárodními cenami Grand Prix.

V květnu 1968 byl Československý rozhlas převeden přímo pod správu vlády z působnosti ministerstva kultury a informací. Ředitel rozhlasu Miloš Marko po lednu 1968 ztratil vliv natolik, že rozhlas v létě řídil jeho první náměstek Rostislav Běhal. V červenci vláda jmenovala nového ředitele Zdeňka Hejzlara.⁷³

⁶⁹ Ješutová 2003, str. 289

⁷⁰ Tamtéž, str. 301

⁷¹ Tamtéž, str. 332

⁷² Tamtéž, str. 332

⁷³ Končelík, Večeřa, Orság 2011, str. 184

5.1 Nová témata

Význam rozhlasu stále rostl. Velkou měrou k tomu přispěly mítinky nazvané „*Mladí se ptají*“, které se konaly 13. a 20.3.1968. Oba přenášel rozhlas, druhý dokonce v sedmihodinovém přenosu. Média začala otevírat téma historie komunistické vlády. Odkrývala zákulisí poúnorových politických procesů, několik měsíců se zabývala okolnostmi smrti Jana Masaryka nebo zánikem sociálnědemokratické strany.⁷⁴ Dále to pak byla témata strahovské demonstrace, činnost a útěk generála Šejny⁷⁵, činnost Lidových milicí.⁷⁶ Ačkoli se toto jednání komunistům nelíbilo, média zaznamenala růst zájmu publika. Vzrostla poslechovost (v březnu stoupl počet občanů, kteří pravidelně poslouchají rádio ze 43 na 80%⁷⁷), sledovanost televize i náklady tisku.⁷⁸ Vliv médií na občany byl tak silný, že už v březnu 1968 bylo možné mluvit o existenci nezávislého veřejného mínění.⁷⁹

V dubnu nastolila média tři hlavní témata. Prvním z nich byla rehabilitace poúnorových obětí režimu. Přinášela stále nová fakta o justiční a policejní zvlů a zločinech páchaných i členy vedení KSČ. Otevřelo to otázku morální viny řadových komunistů.⁸⁰

Druhým okruhem byly analýzy přítomnosti. Filozof Karel Kosík se ve své stati vyjádřil k politickému systému v Československu. Označil ho za podivuhodný konglomerát byrokratismu a byzantinismu, za zrudnou symbiózu státu a pohanské církve, pokrytectví a fanatismu. Východisko viděl ve spojení komunistů, socialistů, demokratů a ostatních občanů, založeném na politické rovnoprávnosti a plnoprávnosti a vycházejícím ze zásad socialismu a humanismu.⁸¹

Třetím tématem byly diskuze o politických stranách. Václav Havel nastínil projekt nové demokratické strany, která by soupeřila s KSČ. Petr Pithart prokázal nadbytečnost

⁷⁴ Hoppe 2004, str. 12

⁷⁵ Významný funkcionář ÚV KSČ, na konci února 1968 uprchl do USA.

⁷⁶ Lidové milice byly založeny 23. února 1948, původně jako ozbrojená stráž průmyslových podniků. Staly se ozbrojenou složkou ČSSR podřízenou přímo vedení KSČ. Vrchním velitelem lidových milicí byl generální tajemník ÚV KSČ. V době nepokojů pak LM byli nasazováni společně s bezpečností a vojskem proti demonstrantům a dalším "protisocialistickým živlům". Lidové milice byly rozpuštěny v prosinci 1989. V té době měly 84 821 příslušníků.

⁷⁷ Vančura 1990, str. 34

⁷⁸ Končelík, Sborník Národního muzea 2008

⁷⁹ Hoppe 2004, str. 12

⁸⁰ Hoppe 2004, str. 13

⁸¹ Tamtéž

Národní fronty⁸² a Ivan Sviták⁸³ navrhoval dvě opoziční strany, sociálnědemokratickou a křesťanskou. V průzkumu veřejného mínění v dubnu 1968 věřilo 88% dotázaných v další rozvoj demokracie.⁸⁴

Od května 1968 začala probíhat témata o mezinárodních souvislostech Pražského jara. Promýšlely se možnosti československé zahraniční politiky v rámci Varšavské smlouvy i Železné opony.⁸⁵ Ve značné míře se v textech objevovala kritika Sovětského svazu, a proto v Moskvě vzbuzovaly pozornost.⁸⁶

Novináři v čase uvolnění vykupovali své špatné svědomí a dlouhý zákaz svobodného projevu. Ve společnosti, kde by existovala veřejná kontrola jednání vlády, by nikdy nemohlo dojít k takovému nahromadění skandálů.⁸⁷

Jak byla média oblíbená lidmi, straničtí a státní funkcionáři je zatracovali. Některé zveřejňované informace komplikovaly vztahy se sousedními socialistickými zeměmi. Na druhé straně hrála média významnou roli se seznámením občanů s programem státního vedení a podporovala ho.⁸⁸

⁸² Národní fronta Čechů a Slováků bylo sdružení politických, které bylo založeno za účelem převzetí řízení státu po druhé světové válce.

⁸³ Kritik, filozof a básník

⁸⁴ Hoppe 2004, str. 13

⁸⁵ Hoppe 2004, str. 13

⁸⁶ Tamtéž

⁸⁷ Vančura 1990, str. 34

⁸⁸ Tamtéž, str. 35

6. Československo a média v srpnu 1968

Politický vývoj v ČSSR vyvolával obavy v Moskvě i dalších zemích sovětského bloku⁸⁹ už od jara 1968. Představitelé tzv. pětky vyvíjeli na československé komunisty nátlak ve snaze zvrátit obrodný proces.⁹⁰ Hlavním nástrojem se stala kritika tiskové svobody, kterou dokazovali, že je v Československu kontrarevoluce. Lidé neměli o pravém stavu věcí dlouho ani tušení.⁹¹ I během prvních dní okupace věřili, že se situace musí vysvětlit.

6.1 Summit v Čierné nad Tisou

Teprve se summitem ve Varšavě⁹² se stal konflikt zjevným a začal ohrožovat nejen proces reformy, ale i suverenitu ČSSR.⁹³ Na summitu v Čierné nad Tisou (29.7.1968) vedl nátlak ze strany sovětského politbyra k tomu, že bylo československé vedení připraveno částečně obnovit cenzuru.⁹⁴ Oldřich Švestka⁹⁵ telefonoval z Čierne Štefanovi Sádovskému⁹⁶, který byl dočasně pověřen vedením sekretariátu ÚV. Diktoval mu, že se předsednictvo ÚV KSČ usneslo masovým sdělovacím prostředkům okamžitě zastavit jakoukoli polemiku s tiskem bratrských stran a spojenců, aby neuveřejňovaly žádné statě, komentáře, zprávy a informace, které by mohly nepříznivě ovlivnit vzájemné přátelské vztahy. Dále pak tisk, rozhlas a televize nesmí uveřejňovat žádné rezoluce na podporu předsednictva ÚV KSČ...⁹⁷

⁸⁹ Zeměmi sovětského bloku se myslí Sovětský svaz, Německá demokratická republika, Maďarsko, Polsko a Bulharsko

⁹⁰ Končelík, Večeřa, Orság 2011, str. 184

⁹¹ Hoppe 2004, str. 15

⁹² 4.7.1968 jednání o vnitřních poměrech v ČSSR

⁹³ Hoppe 2004, str. 15

⁹⁴ Tamtéž

⁹⁵ Šéfredaktor listu Rudé právo, politik Komunistické strany Československa a poslanec Sněmovny lidu Federálního shromáždění za normalizace. V roce 1968 představitel konzervativního, prosovětského křídla KSČ.

⁹⁶ Slovenský a československý politik Komunistické strany Slovenska, poslanec Slovenské národní rady a Sněmovny národů Federálního shromáždění a předseda vlády Slovenské socialistické republiky na počátku normalizace.

⁹⁷ Havlíček 1998, str. 114

Nikdo z tajemníků se s usnesením nechtěl ztotožnit ani ho sdělit novinářům. 1. srpna se konala schůze s novináři. Proslov Čestmíra Císaře⁹⁸ byl sice velmi zmírněnou adaptací příkazů, které zazněly od Švestky, přesto zvedl velkou vlnu nevole.⁹⁹ Tu Císař zmírnil tím, že příkaz omezil na 24 hodin. Novináři měli dát prostor předsednictvu, aby mu poskytli možnost úspěšně dokončit obtížná jednání.¹⁰⁰

Jednání v Čierné trvalo 4 dny. Nejednalo se o ničem a jednalo se o všem. Cílem Sovětů nebyla konkrétní dohoda, ale vágní a všeobecná proklamace, která by jim umožňovala libovolný výklad. Dubček měl z formálního hlediska pravdu, když tvrdil, že nebyla kromě závěrečných komuniké přijata žádná dohoda.¹⁰¹ On a jeho druhové se domnívali, že vyhráli bezvýznamné střetnutí a odvrátili hrozbu vojenské intervence. Následné jednání v Bratislavě mělo tyto představy potvrdit.¹⁰²

Druhý den, tedy 2. srpna, se opět sešli novináři na tiskové poradě v budově ÚV KSČ. Opět s nimi hovořil Císař. Přemluvil shromáždění, aby respektovali usnesení z Čierné nad Tisou ještě dalších 24 hodin. O výsledcích jednání se Sověty se novináři nic podstatného nedozvěděli. Výsledkem porady byl požadavek, aby se předsednictvo ÚV KSČ sešlo s novináři ihned po bratislavské konferenci.¹⁰³ Císař souhlasil. Byla to jediná cesta, jak zabránit rozpadu spolupráce mezi politickým vedením a sdělovacími prostředky, na kterých závisela soudružnost politického vedení a veřejnosti.¹⁰⁴ Neochota předsednictva setkat se s novináři, živila domněnku, že delegace v Čierné obětovala Sovětům svobodu projevu a že se s tím nyní zdráhala vyjít na veřejnost.¹⁰⁵

Ve společnosti zatím nabývaly obavy o suverenitu země. Proto byl Dubček pověřen, aby ještě v předvečer konání porady v Bratislavě promluvil v televizi: „*Ptali jste se mě na letišti, zda je ohrožena naše suverenita. Otevřeně vám říkám, že ne.*“¹⁰⁶

⁹⁸ Český a československý politik Komunistické strany Československa, ministr školství vlády ČSSR, pounorový poslanec Národního shromáždění ČSSR, diplomat, předseda České národní rady a poslanec Sněmovny národů Federálního shromáždění na přelomu 60. a 70. let. Za normalizace byl politicky pronásledován. V 80. letech aktivní v opozičním hnutí reformních komunistů Obroda.

⁹⁹ Havlíček 1998, str. 114

¹⁰⁰ Tamtéž, str. 116

¹⁰¹ Tamtéž, str. 121

¹⁰² Tamtéž, str. 122

¹⁰³ Tamtéž, str. 124

¹⁰⁴ Tamtéž

¹⁰⁵ Tamtéž, str. 125

¹⁰⁶ Tamtéž

6.2 Konference v Bratislavě

Konference se v Bratislavě konala 3. srpna. Účastnili se jí představitelé „pětky“. U zahájení směli být jen fotoreportéři a televizní zpravodajové zemí, které se konference účastnily. Hned poté museli budovu opustit a čekat s dalšími novináři v tiskovém středisku.¹⁰⁷

V Čierné bylo dohodnuto, že delegace každého státu předloží návrh společného prohlášení. Přivezla ho ČSSR a Východní Německo, jiné státy ne. Brežněv hned v úvodu odmítl československý návrh a rozhodl, že základem bude návrh sovětský.¹⁰⁸ V ústředí tezi se říkalo, že podpora, ochrana a upevnění socialistických vymožeností, kterých dosáhly národy svým hrdinským úsilím, obětavou prací lidu každé země, jsou společnou internacionální povinností všech socialistických zemí.¹⁰⁹ Tato teze vešla do dějin jako „*Brežněvova doktrína*“.¹¹⁰ Členům reformní části předsednictva ÚV KSČ se teze moc nelíbila. Nebyla v ní zmínka, že by sovětský svaz neměl námitky proti Akčnímu programu a ekonomickým reformám v ČSSR. Doplněk o nesmiřitelném boji proti buržoazní ideologii, proti antisocialistickým silám a prohlášení, že bratrské strany nikdy nikomu nedovolí vrazit klín mezi socialistické státy, předznamenával budoucí výklad teze.¹¹¹

Představitelé Československa nevarovala tato prohlášení. Pouze se snažili doplnit text, aby oslabili jeho jednoznačný smysl. Po několikahodinovém sezení se jim podařilo prosadit doplnění: „Přitom každá bratrská strana řeší tvořivé otázky dalšího socialistického rozvoje, bere v úvahu národní zvláštnosti a podmínky.“¹¹² V tomto dodatku viděli oporu pro pokračování v reformní politice. V kontextu deklarace bylo doplnění bezvýznamné, nijak nenarušovalo platnost základní teze. Dubčekovým podpisem vedení stvrdilo, že opravňuje SSSR k vojenskému zásahu.¹¹³

Na tiskovou konferenci pro novináře byl předsednictvem ÚV KSČ vyslán Oldřich Černík, předseda vlády. Vysvětloval smysl přijaté deklarace a nabádal novináře, aby se zajímali hlavně o pasáže, které umožní pokračovat v reformní politice. Varoval, že bude nutné přizpůsobit se nařízením pro média z Čierné a zejména skončit s polemikou. Jeho výklad

¹⁰⁷ Tamtéž, str. 127

¹⁰⁸ Tamtéž, str. 128

¹⁰⁹ Tamtéž, str. 129

¹¹⁰ Doktrína proklamovaná Leonidem Iljičem Brežněvem po srpnové invazi 1968 do Československa.

S využitím jedné formulace ve smlouvě z Varšavy dokazovala oprávněnost útoku vojsk Varšavské smlouvy v zájmu "ochrany" socialismu.

¹¹¹ Havlíček 1998, str. 129

¹¹² Tamtéž, str. 130

¹¹³ Tamtéž

obavy nezahnal, spíše je posílil.¹¹⁴ Ubezpečoval však, že svoboda slova bude zachována a odmítal podezření, že předsednictvo ÚV KSČ nechce novináře otevřeně informovat.¹¹⁵

Po odchodu Černíka přijalo Ústředí československých novinářů prohlášení. Podle nich strohé a všeobecné komuniké z Čierné nemohlo uspokojit veřejnost a vyvolalo nejistotu a nervozitu. Vedení se odvolalo na prohlášení některých členů československé delegace, že jako jeden ze základů našeho politického života bude zachována svoboda slova, hlavní předpoklad všech občanských svobod. Stanovisko dodávalo, že svoboda slova má význam jen tehdy, je-li spojena s úplnou a rychlou informovaností všech novinářů, a to na stejné úrovni.¹¹⁶

V knize *Jarní probuzení – a skutečnost* se Oto Šik vyjádřil takto: „*Smrkovský*¹¹⁷ se vrátil z Bratislavy plný radosti a řekl mi, že jsme se dostali přes kopec, že jsme to zvládli. Bylo to mínění všech našich členů politbyra a já se nechal tímto optimismem nakazit. Zdálo se mi být nemožné, že by před očima celého světa mohli hrát tak podlou hru, která nás měla jen uspat. Mnohem, mnohem později jsem se dozvěděl, že příprava na vojenský vpád do ČSSR v těchto dnech probíhala nepřerušně dál.“¹¹⁸

Až do 10.8.1968 se konaly logistické manévry na území Ruska, Ukrajiny, Běloruska a Lotyšska. Od 10.8.1968 zase vojenská cvičení jednotek SSSR, NDR a Polska pod vrchním velením sovětského armádního generála na území Polska a NDR. 15.8.1968 začaly manévry maďarské a sovětské armády v Maďarsku. Naproti tomu byly některé divize československé armády odveleny ke cvičení do západních Čech. Tím měla být vojenská pozornost odvedena od pohybu vojsk bratrských zemí.¹¹⁹ Tyto informace se však československá vláda dozvěděla až mnohem později.¹²⁰

¹¹⁴ Tamtéž, str. 134

¹¹⁵ Tamtéž

¹¹⁶ Tamtéž, str. 135

¹¹⁷ Josef Smrkovský byl politik a funkcionář KSČ během Pražského jara 1968, kdy zastával funkci předsedy Národního shromáždění ČSSR.

¹¹⁸ Šik 1990, str. 196

¹¹⁹ Tamtéž

¹²⁰ Tamtéž

6.3 Mimořádné zasedání předsednictva ÚV KSČ

V úterý, 13.8.1968, se konalo mimořádné zasedání předsednictva ÚV KSČ za účelem projednat naléhavé problémy a k přípravě 14. sjezdu KSČ. Na zasedání propukla politická krize.¹²¹ Záminkou byla předložená „Zpráva o současné politické situaci v ČSSR a podmínkách činnosti Komunistické strany Československa“.¹²² Iniciátory projednávání zprávy byli členové ÚV, kterým se nelíbila liberální politika Dubčeka.¹²³

Na začátku obsahovala zpráva teze, které byly v rozporu se sovětským výkladem situace v Československu.¹²⁴ Uznávala pozitivní vliv reformní politiky na mezinárodní komunistické hnutí a oslabení antikomunistických argumentů na Západě.¹²⁵ Psalo se v ní o prudkém vzestupu důvěry občanů v KSČ, o spontánní pracovní iniciativě. Zmiňovala se také o uvolnění dříve napjatého ovzduší. Veřejnost prý jednoznačně akceptovala závěr vytvářet socialistickou společnost na základě vlastních, specificky československých podmínek.¹²⁶ Počet občanů, kteří by souhlasili s návratem kapitalistického zřízení, bylo méně než 5% z počtu obyvatel s volebním právem.¹²⁷

Na druhé straně zpráva tvrdila, že praktické uskutečňování nové politiky neohrožují konzervativci, ale extremisté. Zdrojem extremismu je prý politický romantismus a iluze, působící v politickém rozvoji v důsledku demokratického opojení.¹²⁸ Rozpor ve straně tvoří spor mezi silami usilujícími o realizaci Akčního programu a extrémem. Extremisté, myšleno tím příznivce Dubčeka, nejsou schopni akceptovat realitu. Realitou bylo myšleno rozhodující postavení SSSR v socialistickém světě.¹²⁹

Zpráva zdůrazňovala, že kontrarevoluční síly i při své nízké početnosti a nemožnosti uchytit se v širších masách mohou zneužít extrémních situací a vstoupit do politické sféry

¹²¹ Havlíček 1998, str. 136

¹²² Zpráva byla vytvořena na základě vnitrostranického sociologického průzkumu, který koncem června 1968 nechal vypracovat vedoucí útvaru svobodné informace, plánu a řízení Jan Kašpar Havlíček 1998, str. 136

¹²³ Například Drahomír Kolder, Alois Indra, Jan Piller, Miloš Jakeš a další.

¹²⁴ Havlíček 1998, str. 137

¹²⁵ Západem myslíme demokratické státy s volným tržním systémem, v komunistické hantýrce tzv. „kapitalistické“ státy. Za normalizace šlo o státy, které se nacházely převážně na západ od našich hranic – např. Západní Německo, Nizozemí, Belgie, Francie, Velká Británie, Spojené Státy Americké atd.

¹²⁶ Havlíček 1998, str. 137

¹²⁷ Tamtéž

¹²⁸ Tamtéž, str. 138

¹²⁹ Havlíček 1998, str. 138

prostřednictvím jiných sil a se zdánlivě demokratickými požadavky.¹³⁰ Varovala také před personálními změnami ve funkcích, kdy by se ještě více mohla zhoršit otřesná situace KSČ. V závěru nařkla zastánce extrémního řešení z úmyslu vyprovokovat zásah Sovětského svazu a svalovali na ně zodpovědnost za případnou vojenskou intervenci.¹³¹

Ke zprávě byla připojena příloha s číselnými údaji sociologického průzkumu mezi delegáty mimořádných okresních a krajských konferencí KSČ. Většina delegátů souhlasila s názorem, že se má KSČ zbavovat mocenského postavení a na moci by se měly podílet i jiné politické strany.¹³² Změnily se také charakterové nároky na vedoucí funkcionáře. Žádané byly především morální vlastnosti a kvalifikace, nežli třídní původ.¹³³

Na zprávu ostře reagovali Dubčekovi stoupenci. Například Zdeněk Mlynář, tajemník ÚV KSČ, obvinil autory zprávy ze záměrného zamlčování a překrucování faktů.¹³⁴

V závěrečném slovu se Dubček vzepřel proti zveřejňováním nových zpráv, které nic neřeší. Podle něj bylo zapotřebí konkrétních opatření. Lidem se musí říci, co strana dělá a co je potřeba udělat, aby se problém za problémem vyřešil.¹³⁵ Navrhl vytvoření pracovní skupiny, která by na podkladě tohoto materiálu prozkoumala, co by se mělo konkrétně dělat. Jeho návrh byl schválen. Takto ztroskotal pokus o svržení Dubčeka.¹³⁶

¹³⁰ Tamtéž, str. 139

¹³¹ Tamtéž, str. 140

¹³² Tamtéž

¹³³ Tamtéž, str. 141

¹³⁴ Tamtéž, str. 142

¹³⁵ Tamtéž

¹³⁶ Tamtéž, str. 143

6.4 Schůzka novinářů s předsednictvem ÚV KSČ 17.8.1968

Schůze se konala v sobotu ráno v Hrzánském paláci.¹³⁷ Sešli se tu novináři z celé země. Předseda ÚV KSČ Černík odmítl magnetofonový záznam i stenografický zápis. Chtěl, aby nic nebránilo rozpravě a aby se mluvilo otevřeně.¹³⁸ Řízení schůze se ujal Čestmír Císař. Alexnadr Dubček se neúčastnil. Musel odletět na Slovensko za Jánosem Kádárem, představitelem Maďarska.¹³⁹

Čermák vyzýval novináře k ukázněné zdrženlivosti ve jménu všeho, o co Československo usiluje. Mluvil o chybách, kterých se v masových prostředcích dopustili a které znepokojili spojence. Vyjádřil se také k usnesení z Čierné v tom smyslu, že nechtějí připustit administrativní omezování svobody projevu a ani kontrolu tisku.¹⁴⁰

Novináři chtěli přesně vědět, v čem tkví závažnost situace a co hrozí. Na to odpověděl František Kriegel¹⁴¹, že nad hlavou Československa visí Damoklův meč a nitka, která ho drží, se každým dnem prošoupává.¹⁴² Tento příměr zvýšil neklid. Novináři věděli, že jasnou odpověď nedostanou a ani nemohou, protože funkcionáři jsou vázáni něčím, co jim brání se přímo vyjádřit.¹⁴³

¹³⁷ Havlíček 1998, str. 143

¹³⁸ Tamtéž, str. 144

¹³⁹ Tamtéž, str. 145

¹⁴⁰ Havlíček 1998, str. 145

¹⁴¹ Československý lékař, poslanec Národního shromáždění ČSSR a Sněmovny lidu Federálního shromáždění. Jediný člen čs. delegace, který odmítl podepsat Moskevský protokol a jeden ze čtyř poslanců Národního shromáždění, kteří na podzim 1968 hlasovali proti přijetí smlouvy o „dočasném pobytu“ sovětských vojsk na území ČSSR.

¹⁴² Havlíček 1998, str. 146

¹⁴³ Tamtéž, str. 148

6.5 Jednání 20. srpna 1968

Předsednictvo se sešlo v plném počtu, přítomni byli i tajemníci a vedoucí oddělení. Měl se projednávat návrh referátu prvního tajemníka na 14. sjezdu KSČ i závěry ke Kašparově zprávě.¹⁴⁴ Císař byl rozrušen a vydal pokyn, aby všichni byli na svých místech, soudruzi z rozhlasu, televizi a ve všech redakcích v pohotovosti. Musí se prý zajistit, aby měl Dubček možnost obrátit se k veřejnosti.¹⁴⁵

Byly tu pokusy o přehodnocení projednávání podkladů a o zařazení materiálu, který předkládal Indra¹⁴⁶ a Kolder¹⁴⁷ na první místo. Byl to dokument zpracovaný na základě Dubčekova rozhodnutí z 13.8.1968. Pokus nevyšel a materiál se projednával až v sedm hodin večer.¹⁴⁸ Vyplývalo z něj, aby předsednictvo schválilo výtky, které měl vůči Československu Sovětský svaz. Rozpoutala se diskuze, která trvala téměř do půlnoci. Přerušil ji Dubček slovy, že už je teď bezpředmětná poté, co obdržel od Černíka zprávu, že vojska Sovětského svazu a dalších republik překročila v osm hodin hranice Československa a obsazují nás.¹⁴⁹

„Celý život som zasvetil spolupráci zo Sovietskym sväzom, to, čo urobili, je pre mňa životná tragédia.“ Pronesl Dubček.¹⁵⁰ *„Prehlasujem na česť komunistu, že som nemal ani tušenie, že by niekto chcel taký krok proti nám urobiť.“*¹⁵¹ Dalším Dubčekovým prohlášením byl rezignace. Nikdo však na jeho slova nereagoval.¹⁵²

Dubček oznámil, že schůze bude pokračovat. Vydal pokyn přizvat prezidenta republiky, ministra vnitra a ministra národní obrany. Zůstat měli všichni členové a kandidáti předsednictva, členové sekretariátu, tajemníci.¹⁵³ Pracovníci ÚV upozornili televizi a rozhlas, aby očekávali stanovisko předsednictva. Do budovy ÚV začali přicházet novináři, mezi prvními Kamil Winter z televize a Alois Svoboda z rozhlasu.¹⁵⁴ Ještě v jednu hodinu ráno

¹⁴⁴ Havlíček 1998, str. 148

¹⁴⁵ Tamtéž, str. 149

¹⁴⁶ Poslanec Národního shromáždění ČSSR, České národní rady a Sněmovny lidu Federálního shromáždění

¹⁴⁷ Poslanec Národního shromáždění ČSSR a poslanec Sněmovny lidu Federálního shromáždění za normalizace. Působil i jako ministr vlády ČSSR. Jde o jednu z hlavních postav kolaboračního promoskevského proudu v KSČ během pražského jara v roce 1968.

¹⁴⁸ Havlíček 1998, str. 149

¹⁴⁹ Tamtéž, str. 151

¹⁵⁰ Tamtéž

¹⁵¹ Tamtéž, str. 152

¹⁵² Vančura 1990, str. 73

¹⁵³ Tamtéž

¹⁵⁴ Havlíček 1998, str. 153

nebylo jasné, jaké stanovisko předsednictvo ÚV KSČ zaujme. Už v osm hodin večer se do budovy rozhlasu vrátil jeho bývalý ústřední ředitel Miloš Marko a opět se ujal vedení.¹⁵⁵

Rozhlas neustále vyžadoval nějaké stanovisko, protože vysílání mělo zanedlouho končit. Volalo spoustu posluchačů a chtěli informace. O půl druhé v noci se předsednictvo vyjádřilo. Intervenci odsuzovalo, ale Československo se nebude bránit.¹⁵⁶ Ve tři čtvrtě na dvě dostal rozhlas a ČTK¹⁵⁷ písemné prohlášení.¹⁵⁸ V tu stejnou dobu přilétají na letiště v Ruzyni sovětská letadla, z nich vyjíždějí tanky, automobily a transportéry s vojáky a odjíždějí do Prahy.¹⁵⁹

¹⁵⁵ Tamtéž

¹⁵⁶ Tamtéž, str. 154

¹⁵⁷ Česká tisková kancelář

¹⁵⁸ Havlíček 1998, str. 154

¹⁵⁹ Vančura 1990, str. 73

7. Rozhlas ve dnech 21. - 27. srpna 1968

Rozhlas sehrál v tomto období velmi důležitou roli.¹⁶⁰ Stal se nejvýznamnějším médiem. Byl nejdostupnějším a nejoperativnějším komunikačním prostředkem.¹⁶¹ V situaci, kdy se vše měnilo z minuty na minutu, kdy byli odvečeni vedoucí představitelé státu, tu zůstalo rozhlasové vysílání, které se ujalo informační funkce pro domácí i zahraniční posluchače.¹⁶² Informoval o událostech v celé zemi i ve státních institucích, organizoval protikorupční protesty, varoval před nebezpečím střetu se sovětskými vojsky, monitoroval zahraniční zpravodajské agentury a glosoval nejnovější události.¹⁶³ Suploval ústřední informační centrálu, do níž se sbíhaly a z níž pak odcházely do éteru nejdůležitější zprávy. Zprostředkovával kontakty mezi občany a ústředními orgány, mezi občany či skupinami občanů navzájem i mezi regiony a Prahou a Bratislavou. Od 23.8.1968 vysílal rozhlas v systému vysílací štafety, do níže se zapojilo 12 rozhlasových stanic z celé ČSSR, které si po deseti minutách předávaly slovo. S rozhlasem je spojen začátek i konec invazivního týdne. Na začátku jako první informoval o odmítavém stanovisku ÚV KSČ a na konci vysílal Dubčekův projev po jeho návratu z Moskvy.¹⁶⁴

7.1 Vysílání 21. srpna 1968

Od půl druhé ráno začal rozhlas na stanici Praha vyzývat posluchače, aby nevypínali přijímače, probudili své sousedy a vyčkali na důležité informace. Těsně před druhou hodinou přečetl hlasatel Vladimír Fišer provolání předsednictva ÚV KSČ odmítající intervenci. Následovala velice známá slova.

„Vážení posluchači, zůstaňte u svých přijímačů. Setrvejte u svých přijímačů, za malý okamžik budeme vysílat mimořádně důležitou zprávu. Vážení posluchači, vysíláme zvláštní provolání předsednictva Ústředního výboru Komunistické strany Československa. Všem lidu Československé socialistické republiky. Včera, dne 20. srpna 1968 kolem 23. hodiny překročila vojska Sovětského svazu, Polské lidové republiky, Německé demokratické

¹⁶⁰ Ješutová 2003, str. 338

¹⁶¹ Hoppe 2004, str. 15

¹⁶² Ješutová 2003, str. 338

¹⁶³ Hoppe 2004, str. 15

¹⁶⁴ Tamtéž, str. 16

republiky, Maďarské lidové republiky a Bulharské lidové republiky státní hranice Československé socialistické republiky. Stalo se tak bez vědomí prezidenta republiky, předsedy národního shromáždění, předsedy vlády i prvního tajemníka Ústředního výboru Komunistické strany Československa a těchto orgánů. V těchto hodinách zasedalo předsednictvo Ústředního výboru Komunistické strany Československa a zabývalo se přípravou 14. sjezdu strany. Předsednictvo Ústředního výboru Komunistické strany Československa vyzývá všechny občany naší republiky, aby zachovali klid a nekladli postupujícím vojskům odpor. Proto ani naše armáda, Bezpečnost a Lidové milice nedostaly rozkaz k obraně země. Předsednictvo Ústředního výboru Komunistické strany Československa považuje tento akt za odporující ne jenom zásadám vztahů mezi socialistickými státy, ale za popření základních norem mezinárodního práva. Všichni vedoucí funkcionáři státu Komunistické strany Československa i Národní fronty zůstávají ve svých funkcích, do nichž byli jako představitelé lidu a členů svých orgánů zvoleni podle zákonů a jiných norem platných v Československé socialistické republice. Ústavními činiteli je okamžitě svoláváno zasedání Národního shromáždění a vlády republiky a předsednictvo Ústředního výboru Komunistické strany Československa svolává plénum Ústředního výboru komunistické strany Československa k projednání vzniklé situace. Podepsáno předsednictvo Ústředního výboru Komunistické strany Československa.¹⁶⁵

Vladimír Fišer přečetl ovšem jen několik slov a vysílače zmlkly. Spoje se na příkaz Karla Hoffmana, ředitele Ústřední správy spojů, vypnuly. Celé prohlášení tak bylo možné slyšet v rozhlase jen po drátě. Ve vinohradské budově rozhlasu probíhala snaha signál středovlnných vysílačů obnovit.¹⁶⁶

„Československý rozhlas se pokoušel prohlášení předsednictva Ústředního výboru Komunistické strany vysílat krátce před druhou hodinou ranní. Všechny vysílače, které však máme k dispozici, byly postupně vyřazeny z provozu. Dosud ani nevíme, kolik z vás tuto informaci slyšel. Nevíme pochopitelně ani zda nás vy, posluchači rozhlasu, slyšíte a posloucháte v tuto chvíli. Chceme ovšem zachovat s vámi svůj klid. Vyčkáváme pokynů naší vlády a předsednictva našeho Národního shromáždění. Přestože jsou odříznuté i některé telefonní linky z naší budovy, přestože nad budovou Československého rozhlasu krouží od dvou hodin ráno cizí letadla. Jsme přesvědčeni, že stejně se budete chovat i vy a místo manifestování půjdete za chvíli nebo právě teď normálně do svého zaměstnání a budete se

¹⁶⁵ Archiv Českého rozhlasu. „Vysílání Čs. rozhlasu 21. srpna 1968 - první prohlášení kolem 1.55 hod.“. rozhlas.cz, (online). Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/historie/1968/_zprava/482064 [11.3.2013]

¹⁶⁶ Ješutová 2003, str. 339

snažit na svých pracovištích dělat to, co je třeba. To je v tuto chvíli opravdu jediné možné řešení.“¹⁶⁷ Tak mluvil Jeroným Janíček.

Eva Šťovičková přidala toto prohlášení: „Vážení přátelé, v hodinách, které jsou zatím nejtěžší zkouškou pro naši vlast a každého občana republiky, vám znovu musíme říci, že my, pracovníci Československého rozhlasu, shromáždění tady, v budově rozhlasu na Vinohradské třídě, stojíme zcela za prezidentem republiky, legální vládou a předsednictvem Ústředního výboru stranu v čele s Alexandrem Dubčekem. Předsednictvo strany nepřetržitě zasedá. Někteří jste snad zachytili prohlášení, které předsednictvo vydalo. Poslední zprávy telefonicky říkají, že před budovou Ústředního výboru jsou cizí jednotky. Ujišťujeme vás, že dokud budeme mít technické prostředky, splníme svou povinnost a budeme vás informovat o všem, co se děje po obsazení naší republiky jednotkami Varšavské smlouvy a tlumočit rozhodnutí jediné legální vlády a Dubčekova vedení strany, kterému ještě pořád věříme.“¹⁶⁸

Dalším komentátorem byl Karel Jezdinský: „A já bych v této chvíli informoval, že podle zprávy, kterou jsme v tuto chvíli dostali, jsme odříznuti na našich státních vysílačích. Snad v tuto chvíli nemluvíme jen do větru, snad ještě rozhlas po drátě zůstává k naší dispozici. Jenom v krátkosti o tom, jak reaguje do těchto chvil svět na kritickou situaci v Československu. Naše dálnopisy normálně nefungují, jsme nadále odkázáni na poslech zahraničních stanic. Prezident Johnson svolal ve Washingtonu vojenskou radu, která se zabývá situací v Československu. Britský ministerský předseda Wilson přerušil dovolenou a vrací se urychleně do Londýna. O situaci v Československu ještě v nočních hodinách informoval i západoněmecký kancléř Kiesinger. Podle nepotvrzených zpráv některých rozhlasových stanic se mají sejít i Spojené národy. Nepotvrzená zůstává také zpráva o nabídce pomoci z rumunské strany. Podle zpráv vídeňského rozhlasu je rakouská hranice obsazena sovětským pancéřovým vojskem. Na bratislavské vlně se vysílá program moskevského rozhlasu. Více informací vám do této chvíle nemůžeme poskytnout. Zbývá tedy znovu opakovat výzvu k zachování klidu, k návratu na vaše pracoviště, k hájení vašich oprávněných míst v této vaší zemi.“¹⁶⁹

Zprovoznění vysílačů prodloužil také fakt, že byly obsazeny vojsky. Byla to Bratislava a některá krajská studia. Z hlavních vysílačů fungovaly všechny a znovu začaly pracovat mezi

¹⁶⁷ Archiv Českého rozhlasu. „Vysílání Čs. rozhlasu 21. srpna 1968“. rozhlas.cz, (online). Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/historie/1968/_zprava/482064 [11.3.2013]

¹⁶⁸ Archiv Českého rozhlasu. „Vysílání Čs. rozhlasu 21. srpna 1968“. rozhlas.cz, (online). Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/historie/1968/_zprava/482064 [11.3.2013]

¹⁶⁹ Archiv Českého rozhlasu. „Vysílání Čs. rozhlasu 21. srpna 1968“. rozhlas.cz, (online). Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/historie/1968/_zprava/482064 [11.3.2013]

čtvrtou a pátou hodinou ráno.¹⁷⁰ Redaktoři zpravodajské směny začali o půl čtvrté připravovat ranní vysílání. Kromě základních informací bylo pro většinu obyvatel poprvé v celém znění přečteno stanovisko předsednictva ÚV KSČ.

Těsně před pátou hodinou se poprvé na vlně 210 metrů ozývá ilegální vysílač pod názvem Vltava, který vysílal někde v okolí Drážďan. Špatnou češtinou a slovenštinou začíná šířit prohlášení agentury TASS a další informace, které mají za úkol podporovat akt okupace.¹⁷¹ Československý rozhlas na jeho vysílání poprvé upozorňuje v 5:11 hod. a poté pravidelně varuje, že toto vysílání nemá nic společného s Československým rozhlasem.¹⁷² Hlasatelé legálního rozhlasu nabádali občany, aby zkoušeli diskutovat s okupanty a vysvětlovat jim, že u nás žádná kontrarevoluce není.¹⁷³

„Přátelé, víme, že nás neposloucháte jen v Českých zemích. Prý nás posloucháte i na Slovensku, tedy Češi i Slováci. Na vlně 210 metrů vysílá špatnou češtinou a špatnou slovenštinou ilegální vysílačka okupačních vojsk, která se nazývá Vltava. Upozorňujeme posluchače, že tato vysílačka s Československým rozhlasem nemá nic společného. Současně vás vybízíme ke klidu, který je jediným možným řešením této situace. Nedopusťte, prosím, žádné provokace. Chovejte se klidně a nedovolte, aby si kdokoli mohl najít jakoukoli záminku pro ozbrojený zásah. Posluchači v Čechách a na Slovensku, nedopusťte konfrontaci s cizími jednotkami, které by vyústily ve srážku. Všude, kde se dostáváte do kontaktu s okupačními jednotkami, vysvětľujte vojákům, že v Československu až do jejich příchodu byl klid a pořádek. Že je považujeme za přátele, ale že si pořádek musíme udržet my sami. Bez jejich pomoci, bez jejich jakéhokoli vměšování. Československý rozhlas, skutečný Československý rozhlas stojí nadále za legální vládou, vedením Dubčekovi strany a prezidentem republiky. Snažte se zachytit vysílání Československého rozhlasu na nejrůznějších stanicích. Nevíme, které jsou právě v provozu a na kterých vlnách nás můžete zaslechnout. Hleďte na stupnici, kde vysílá ještě Československý rozhlas Praha. Dojde-li někde k vojenské konfrontaci, bude to považováno za provokaci z naší strany a bude se tím zdůvodňovat nutnost zásahu.

¹⁷⁰ Tamtéž

¹⁷¹ Noviny v Moskvě, Berlíně, Budapešti, Varšavě a Sofii ji představují jako pokrokovou stanici. Ve skutečnosti jde o východoněmecký Radio Berlin-International. Přes snahu i neomezené finanční prostředky se nepodařilo sehnat do vysílání lidi, kteří by byli schopní připravit a přečíst správný český text.

¹⁷² Ješutová 2003, str. 340

¹⁷³ Archiv Českého rozhlasu. „Vysílání Čs. rozhlasu 21. srpna 1968“. rozhlas.cz, (online). Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/historie/1968/_zprava/482064 [11.3.2013]

*Nedopusťte, aby konfrontace přešly v otevřené srážky. Poslouchejte Československý rozhlas.*¹⁷⁴

V dalším vysílání kolem šesté hodiny ráno odvysílal rozhlas osobní vzkaz Alexandra Dubčeka, kterým se obracel na všechny pracující, aby nastoupili na svá pracoviště. Mezitím už přicházely zprávy o prvních zastřelených a o střetech vojsk s civilisty. Před sedmou hodinou se ruské tanky pomalu přibližovali k budově rozhlasu. Předtím rozstříleli fasádu Národního muzea v domnění, že útočí na rozhlas. V postupu jim bránil dav lidí. Vojáci začali střílet do vzduchu, do oken rozhlasu a protějších budov. Na místě střetu v okolí rozhlasu zahynulo 15 lidí.¹⁷⁵

Po osmé hodině rozhlas vysílal záznam projevu prezidenta republiky Ludvíka Svobody. Který poskytla Československá televize.¹⁷⁶ Rozhlasoví technici projev natočili po lince z televizního záznamu a okamžitě nabídli do vysílání.¹⁷⁷

Kolem deváté hodiny bylo vysílání na dobu přibližně dvou hodin přerušeno.¹⁷⁸ Studia na Vinohradské třídě byla až na jednu výjimku vyřazena z činnosti. Technikům se podařilo udržet v provozu studio 7, které se nachází ve skryté části budovy.¹⁷⁹ Mezitím se připravovalo vysílací pracoviště na Žižkově v Jeseniově ulici.¹⁸⁰ Souhlas ke zprovoznění tohoto pracoviště směl dát pouze ústřední ředitel, Zdeněk Hejzlar. Ten se v devět hodin večer¹⁸¹ vrátil ze služební cesty do Bratislavy a ihned vstoupil do vysílání. Ujistil posluchače, že vysílání bude pokračovat.¹⁸²

V 11 hodin dopoledne se rozhodli vstoupit do vysílání technici. Na nouzové pracoviště na Žižkově začaly přicházet telefonní hovory. Jeden z techniků vzkazy zapisoval, druhý je četl do vysílání. Po hodině tohoto improvizovaného vysílání se připojilo studio 7 a z něj Jiří Dientsbier. Po celý den se dařilo odsud vysílat zprávy a informace.¹⁸³

Mezi 12 a 14 hodinou opakuje bratislavský vysílač záznam ranního projevu prezidenta Svobody. Mezi 14 a 15 hodinou rozhlas informuje o tom, jak zahraniční tiskové agentury

¹⁷⁴ Tamtéž

¹⁷⁵ Ješutová 2003, str. 341

¹⁷⁶ Bedařík, Köpplová, Jiráček 2011, str. 306

¹⁷⁷ Ješutová 2003, str. 341

¹⁷⁸ Köpplová, Wolák 2008, str. 55

¹⁷⁹ Ješutová 2003, str. 342

¹⁸⁰ Bedařík, Köpplová, Jiráček 2011, str. 311

¹⁸¹ U mikrofonu se střídali Sláva Volný, Jan Petránek, Karel Jezdinský, Ondřej Neff, Eva Kopecká, Jiří Ruml

¹⁸² Ješutová 2003, str. 341

¹⁸³ Tamtéž, str. 342

popisují situaci v Československu.¹⁸⁴ „V Moskvě reagovali občané klidně a jako by se jich to netýkalo. Douglas- Home¹⁸⁵, bývalý předseda vlády řekl, že použití hrubé síly Ruskem vrátilo svět v jediném okamžiku do období Studené války.“¹⁸⁶ Poté následovaly osobní postřehy redaktora: „Ulicemi Prahy jel obrněný sovětský vůz a na jeho pancéřové kapotě ležela československá vlajka zbrocená krví. Zeptali jsme se jednoho sovětského vojáka, zda ví, v jakém je městě. Odpověděl, že ani neví, že neví vůbec, v jaké je zemi, protože je už dlouho na manévrech. Jsou to jen dva nahodilé útržky z atmosféry dnešního dne, který vstoupí do historie nejen našeho státu, ale Evropy a celého světa. Hovoří však výstižněji o tom, co se v naší zemi stalo, než celá litanie slov. Stali jsme se obětí slepé síly řízené odkudsi, kýmisi, pro cíle, které nechápeme a které nechápe nikdo. Nikdo nechápe, komu prospěje zásah spojeneckých jednotek na území bratrské země, která se nikdy ničím nezpronevěřila svým závazkům a cílům, které si vytkla a kterými se zavázala celému komunistickému hnutí světa. Jistě to někomu prospěje, jinak by se to ani nestalo, ale už teď bez jakéhokoli odstupu naprosto pozitivně víme, že myšlenka komunismu, myšlenka toho nejhumanističtějšího osvobození člověka utrpí strašnou ránu.“¹⁸⁷ Tak pokračoval ve vysílání Vladimír Fišer.

Posluchači se dozvídají, že okupaci Československa odsoudil jugoslávský prezident Josip Broz-Tito. Dále, že Čestmír Císař byl odvezen neznámo kam. "Budova ústředního výboru strany na nábřeží Kyjevské brigády¹⁸⁸ je stále obklíčena jednotkami Varšavské smlouvy. Uvnitř budovy jsou bez spojení s venkem soudruzi Dubček, Smrkovský, Špaček a Kriegel."¹⁸⁹

Mezi 15 a 16 hodinou vysílal rozhlas zprávy o stavu v Hradci Králové a Trutnově. Na letišti stálo 30 tanků, 45 letounů polské armády, desítky obrněných vozidel a protiletadlových kanonů. Sověští vojáci nedostali požadované pohonné hmoty. „V samotném Hradci Králové je v těchto chvílích klid. Větší srocení, především mládeže, je pouze u budovy rozhlasu. U Trutnova byla zastavena a zpět do Polska vrácena kolona 300 polských nákladních aut.“ Dostalo se i na zprávy z OSN: „V 15 hodin našeho času

¹⁸⁴ Archiv Českého rozhlasu. (online). Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/historie/1968/_zprava/poslechnete-si-vysilani-ceskoslovenskeho-rozhlasu-21-srpna-1968-odpoledne-a-vecer—486416 [11.3.2013]

¹⁸⁵ Sir Alec Douglas-Home, ministerský předseda Velké Británie v letech 1963-1964

¹⁸⁶ Tak se označuje stav politických sporů a vojenského napětí po druhé světové válce.

¹⁸⁷ Archiv Českého rozhlasu. (online). Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/historie/1968/_zprava/poslechnete-si-vysilani-ceskoslovenskeho-rozhlasu-21-srpna-1968-odpoledne-a-vecer—486416 [11.3.2013]

¹⁸⁸ Dnes nábřeží Ludvíka Svobody

¹⁸⁹ Archiv Českého rozhlasu. (online). Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/historie/1968/_zprava/poslechnete-si-vysilani-ceskoslovenskeho-rozhlasu-21-srpna-1968-odpoledne-a-vecer—486416 [11.3.2013]

*dosud nikdo nepožádal o svolání Rady bezpečnosti, i když se má za to, že by Spojené státy mohly toto učinit během dne.*¹⁹⁰

Mezi 16 a 17 hodinou odvysílal rozhlas prohlášení jugoslávského prezidenta¹⁹¹. Svazy československých spisovatelů, novinářů, divadelních umělců, filmových a televizních umělců, a také architektů ve společném prohlášení vyzvaly občany, aby se nesmiřovali se situací. „*Nikdo nás přece nemůže přinutit, abychom uznali cizí nesmyslnou zvůli. (...) Vytvořte hradbu společné vůle, hradbu lidské hrdosti a důstojnosti,*“ vzkázali umělci.¹⁹²

V Jaroměři vzdávali polští vojáci poctu českým vojákům: „*Na otázku našich důstojníků, zda vědí, co se u nás děje, odpověděli se slzami v očích. Na žádost, aby odjeli domů, přikývli. Je zřejmé, že ne všichni ti, kdo stojí se samopaly na našich silnicích, jsou našimi nepřáteli.*“¹⁹³

Hlášení dále pokračuje tím, že je v Pardubicích klid, na domech visí transparenty s rusky psaným vzkazem: „*Toto je naše země, jděte domů.*“ Sovětští vojáci, kteří přistáli na místním letišti, dostali leták se slovy: „*Jestliže od ledna vykládáte, že je u nás kontrarevoluce, tak si uvědomte, že první výstřely v naší zemi padly z vašich zbraní.*“ Informovalo také o tom, že u Olomouce stojí polské jednotky.¹⁹⁴

Vinohradské studio 7 tak prostřednictvím pracoviště na Žižkově vysílalo až do 2 hodin do rána dne 22. srpna 1968. Budova na Vinohradech byla definitivně obsazená a odříznutá. Museli z ní odejít i poslední redaktoři. To už se ale přihlásila další studia, rozhlasová odloučená pracoviště v Praze a řada krajských studií. Takto vytvořili v následujících dnech vysílací řetěz, kterému se začalo říkat štafeta.¹⁹⁵

¹⁹⁰ tamtéž

¹⁹¹ Josip Broz Tito

¹⁹² Archiv Českého rozhlasu. (online). Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/historie/1968/_zprava/poslechnete-si-vysilani-ceskoslovenskeho-rozhlasu-21-srpna-1968-odpoledne-a-vecer—486416 [11.3.2013]

¹⁹³ tamtéž

¹⁹⁴ Archiv Českého rozhlasu. (online). Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/historie/1968/_zprava/poslechnete-si-vysilani-ceskoslovenskeho-rozhlasu-21-srpna-1968-odpoledne-a-vecer—486416 [11.3.2013]

¹⁹⁵ Jeřutová 2003, str. 342

7.2 Struktura vysílání

Mimořádná situace a role, která rozhlasu připadla v srpnu 1968, si vynutila zcela jinou skladbu programu, než byla pro jednotlivé stanice do té doby příznačná.

Zprávy z týdnu 21.-27.8.1968 lze rozdělit takto:

- 1) Oficiální zprávy, včetně stanovisek a prohlášení vlády, předsednictva ÚV KSČ, parlamentu, KNV¹⁹⁶, ONV¹⁹⁷, MNV¹⁹⁸, KV KSČ¹⁹⁹, projevy členů jednotlivých orgánů včetně zpráv o XIV. sjezdu KSČ.
- 2) Nejrůznější druhy usnesení k otázkám momentální situace. Stanoviska ke vstupu vojsk, neutralitě,...
- 3) Situační zprávy, obsahující informace zpravodajů. Telefonické zprávy o situaci v nejširším slova smyslu ze všech částí republiky. Výzvy ke stávce. Praktické informace – změny tramvajových tras v Praze, situace v zásobování až po zprávy čistě osobního charakteru: o onemocněních a úmrtích v rodinách, o pobytu a situaci dětí na rekreačních táborech, pobytu lidí na dovolené a služebních cestách.
- 4) Zvláštní skupinu tvoří zprávy příznačné pro atmosféru daného týdne. Jde o výzvy k bojkotu vojsk Varšavské smlouvy, zprávy o zatýkání českých lidí, konfidentech, zrádcích. Také zprávy, které dementovaly a omlouvaly omyly, klamná a falešná sdělení.²⁰⁰

V budově Národního shromáždění na Senovážném náměstí, která byla také obklíčena tankami, přítomni dva stálí zpravodajové rozhlasu Rudolf Zeman a Magda Kollárová. Fungovali jako spojka mezi vládou a rozhlasem. Každé prohlášení vlády nebo Národního shromáždění mělo přednost před jakýmkoli jiným programem a šlo ihned od vysílání.²⁰¹

¹⁹⁶ Krajský národní výbor

¹⁹⁷ Okresní národní výbor

¹⁹⁸ Místní národní výbor

¹⁹⁹ Krajský výbor Komunistické strany Československa

²⁰⁰ Ješutová 2003, str. 343

²⁰¹ Tamtéž

8. Český rozhlas Olomouc

Snaha o založení rozhlasu v Olomouci sahá až do roku 1936. Zájemci o vysílací studio poslali dopis s žádostí do pražského Radiojournalu. Odtud přišlo zamítnutí. Psalo se v něm, že v květnu 1936 zahájí provoz třetí slovenská vysílací stanice v Báňské Bystrici. Tím dostoupí počet vysílacích stanic na 7, kdežto studií je pouze 5. Z nich 2 v zemi slovenské, 2 v zemi moravskoslezské, naproti tomu v zemi české, rozlohou daleko větší a obyvatelstvem nejpočetnější, je pouze jediné studio v Praze, které postačuje, aby se všechny programové složky vystřídalaly a účelně prováděly. Olomoucká městská rada se proti rozhodnutí odvolala s poukazem na to, že na střední Moravě je přes sedm tisíc koncesionářů, kteří zaplatí ročně více než 800 000 Kč. Vzdor dalšímu soustředěnému úsilí se v roce 1936 vznik rozhlasového studia v Olomouci prosadit nepodařilo.²⁰²

Rozhodnutí zřídit v Olomouci rozhlas padlo až v roce 1945. Ministerstvu informací byla poslána žádost, kterou podepsali města Zábřeh, Šumperk, Olomouc, Prostějov, Litovel, Šternberk, Rýmařov a tehdejší Frývaldov, dnešní Jeseník. V rozhodnutí se píše, že v Olomouci bude zřízeno rozhlasové studio, které bude kabelem propojeno se sítí československých vysílačů. Studio bude zřízeno v tzv. Hamburgerově vile v Olomouci. Místní národní výbor v Olomouci provede svým nákladem architektonickou úpravu této budovy podle dispozic, které dodá stavební oddělení Československého rozhlasu v Praze. Československý rozhlas vybaví budovu rozhlasově-technickým zařízením. Budovu konečně upravenou vybaví místní národní výbor v Olomouci vnitřním zařízením. Po úplném vybavení budovy bude zahájen provoz studia, které bude administrativně i programově přiřčeno do sítě československých rozhlasových studií jako expozitura brněnského vysílače. Nakonec však bylo sídlo rozhlasu přemístěno do prostor bývalé kavárny Ruprecht, dnešní Opera na Horním náměstí (dříve Masarykovo) v čísle 21.²⁰³

Studio začalo vysílat 9.1.1949. Do poloviny října 1956 bylo personálně podřízeno Brnu. Mělo však svůj vysílací čas i možnost vstupu na celostátní program. Samostatné vysílání Československého rozhlasu Olomouc začalo 15.10.1956. Bylo to vysílání po drátě²⁰⁴

²⁰² "Historie Českého rozhlasu Olomouc". rozhlas.cz, (online). Dostupné z:

http://www.rozhlas.cz/olomouc/ostanici/_zprava/historie-ceskeho-rozhlasu-olomouc—880419 [12.3.2013]

²⁰³ "Historie Českého rozhlasu Olomouc". rozhlas.cz, (online). Dostupné z:

http://www.rozhlas.cz/olomouc/ostanici/_zprava/historie-ceskeho-rozhlasu-olomouc—880419 [12.3.2013]

²⁰⁴ Vysílání napojené na telefonní linky. Vysílalo nepřetržitě. Patřilo pod správu okresu, nikoli Československého rozhlasu.

i bezdrátové. V roce 1960 došlo k redukci krajů i okresů. Olomoucké rozhlasové studio se tak stalo pobočným studiem krajské stanice Československého rozhlasu Ostrava. Do té doby pracovalo v Olomouci celkem 6 redaktorů, kteří pak podle svého programového zaměření přešli do jednotlivých ostravských redakcí. Počet zaměstnanců se do roku 1968 pohyboval mezi 15 až 16. Program se orientoval především na zemědělství, tradičně dominantní oblast regionu. Olomoucké studio pořádalo samostatně estrády, které mívaly pravidelné reprízy na stanici Praha. V srpnu 1968 poskytlo olomoucké rozhlasové studio lidem cenné rady, informace, ale i útěchu v rozbouřené době. Zpočátku se napojovalo v přestávkách centrálního vysílání, v olomouckém okrese začalo vysílat prostřednictvím rozhlasu po drátě.²⁰⁵

8.1 Vysílání olomouckého rozhlasu od 21. do 27. srpna 1968

Paní Vlasta Rečková, manželka tehdejšího ředitele olomouckého rozhlasu Aloise Rečky, vypráví v pořadu Českého rozhlasu Olomouc „Zapomínání aneb je tomu už 30 let“, jaké byly pro ni a jejího manžela první dny okupace. *„Ve dvě hodiny v noci nás probudil telefonicky redaktor rozhlasu a sdělil nám, že vojska Varšavské smlouvy obsazují naši republiku. Manžel se zeptal, kudy jdou. Řekl, že všemi směry. Už jsme nespali, snažili jsme se v tranzistoru získat nějakou zprávu. Všude hrála jenom hudba, a když se někdo pokusil o slovo, bylo okamžitě přerušeno. Ve tři hodiny ráno volali manželovi, aby zabezpečil rozhlas. Šla jsem s ním, prošli jsme celé studio, všechno jsme pozavírali, zabezpečili a zase jsme sledovali, co bude dál. Asi na pět nebo na šest hodin svolalo OV KSC poradu a chtěli se pokusit vyjednat s velitelem ruských vojsk, aby Olomouc neobsazovali. Do kontaktu s ním se dostali a on přislíbil, že obsadí poštu, banku, rozhlas, ale vím, že tank stál také stál na mostě přes Moravu.“*²⁰⁶

Studio v Olomouci bylo připraveno od časného rána. Od osmi hodin se napojovalo zpočátku v pauzách centrálního vysílání a v olomouckém okrese začalo vysílat v rozhlase po drátě.²⁰⁷ Hlavním organizátorem vysílání byl Jarolím Koutný, zemědělský redaktor.²⁰⁸

²⁰⁵ Tamtéž

²⁰⁶ Bureš, Michal. „Zapomínání aneb je tomu už 30 let“. 1998 Olomouc, Archiv Českého rozhlasu Olomouc

²⁰⁷ Čermák 1990, str. 11

²⁰⁸ Viz příloha č. 3

Bohuslav Matyáš, tehdejší redaktor Československého rozhlasu Olomouc a redaktor deníku Stráž lidu, takto: „*Když jsem přišel 21. srpna do práce, do redakce Stráže lidu, a viděl jsem ty uplakané oči kolegyně, tak mně bylo jasné, že něco v pořádku není. Ale to jsem ještě pořád nevěděl vůbec, o co se jedná... Při cestě do práce taky nic nevybočovalo z normálu natolik, aby mě to nějakým způsobem vyvedlo z míry. Teprve v redakci Stráže lidu slyším, že už olomoucký rozhlas, vlastně olomoucké rozhlasové okresní vysílání, už vysílá řadu rezolucí z podniků, závodů, škol, institucí, které se jednoznačně vyjadřují proti tomu okupačnímu aktu. Já jsem potom už teda běžel samozřejmě do rozhlasu a připojil jsem se ke kolegům no a ten mikrofon, jako ta baba, nebo jako to veslo u toho převozníka zůstalo v mé ruce a já jsem ten zbytek okupačních dnů v roli hlasatele odvysílal.*“²⁰⁹

„*Tady je Olomouc, tady je Olomouc. Vysílá studio Československého rozhlasu v Olomouci. Vysílá studio Československého rozhlasu v Olomouci. Vážení přátelé, pokud víme, zatím se nic nezměnilo na zprávě, kterou jsme vám už předali, kterou už jsme jednou vysílali, že několik tanků vojsk, spojeneckých vojsk Varšavské smlouvy, patrně jde o armádu polskou, stojí v prostoru Hvězdárny v Olomouci a také jsme dostali zprávu, že několik tanků a obrněných transportérů stojí na silnici k Lutínu. Prosíme vás, nenechejte se ničím vyprovokovat, byť se vojáci spojeneckých vojsk dostali až na vnitřní území města Olomouce.*“
Tak hlásil Bohuslav Matyáš.²¹⁰

Redaktora Bohuslava Matyáše vystřídal u mikrofonu Lubomír Smiřický, který už v rozhlase nepracoval a přišel do rozhlasu jako podpora svých přátel. „*Ahoj Luboši, poslyš, nemohl bys za mne tady u mikrofonu na chvíli zaskočit? Jsem tu od časného rána, nic jsem nejedl, mám žízeň a za chvíli zase začneme s vysíláním zpráv o situaci v Olomouci a okolí.*“
Tak žádal Bohuslav Matyáš Lubomíra Smiřického. Ten se sice ohradil, že už to dlouho nedělal, ale nakonec svolil. Jeho první věta v rozhlase byla: „*Haló, haló, tady je rozhlas Olomouc.*“²¹¹ Po osmé hodině začaly do olomouckého studia přicházet první rezoluce olomouckých občanů, odsuzující okupaci. Rozhlas se stal důležitým zdrojem informací z města i okresu. Vysílal zprávy o pohybu okupačních vojsk v olomouckém okrese, vyzýval ke klidu v ulicích i u obchodů, kde se začínaly tvořit fronty.²¹² Rezoluce a prohlášení nosili lidé nejprve do Československého rozhlasu Olomouc. Po přesunu vysílání na tajná místa bylo

²⁰⁹ Bureš, Michal. „Zapomínání aneb je tomu už 30 let“. 1998 Olomouc, Archiv Českého rozhlasu Olomouc

²¹⁰ Tamtéž

²¹¹ „Vysílá studio Olomouc“, rozhlas.cz, (online). Dostupné z:

http://www.rozhlas.cz/olomouc/ostanici/_zprava/historie-ceskeho-rozhlasu-olomouc—880419 [12.3.2013]

²¹² Čermák 1990, str. 11

sběrným centrem těchto rezolucí OV KSČ. Tam je vyzvedával Jarolím Koutný, předal je Oskaru Dvořákovi²¹³ a ten zprávy předal do vysílání.²¹⁴

Smiřický četl také zprávu, že někdo na okraji Olomouce vyvěsil bílý prapor kapitulace a lidé proti tomuto zbabělci protestují. Za necelou čtvrt hodinu přišli do redakce lidé, kteří přinesli bílou košili. Manželka jednoho z nich ji pověsila na balkon. V příštím vstupu se musel Lubomír Smiřický omluvit a zprávu dementovat.²¹⁵

K mikrofonu se poté opět vrátil Bohuslav Matyáš. Vojska polské armády stála na okraji Olomouce a čekali na Rusi. Mládež se posadila před tanky a tvořili tak živou barikádu, aby se nedostali dál do města. Z rozhlasu znělo: „*Rodiče, jděte se podívat na ulici, jestli tam nesedí zrovna vaše děti a vezměte je domů.*“²¹⁶

Novým zážitkem bylo pro hlasatele vysílání naživo. Do té doby se všechny relace předtáčely a dávaly ke schválení cenzurnímu úřadu.

V deset hodin dopoledne přijeli příslušníci StB s ruskými vojáky k vedoucímu olomouckého studia Československého rozhlasu, Aloisi Rečkovi. Pracovníci rozhlasu s tím už byli srozuměni. Informovalo je o tom OV KSČ, kde se vedlo jednání.²¹⁷ Alois Rečka je poté zavedl do hlasatelny a dal pokyn, aby všechen materiál, který měl být vysílán, dali příslušníkům k nahlédnutí. Tyto hlídky trvaly ve studiu do 22. srpna do 15:00²¹⁸ a vojáci obsadili rozhlas až do 27. srpna 1968.

Lubomír Smiřický ve svých pamětech říká, že 21. srpna přijel Oskar Dvořák, technik a řidič rozhlasového vozu, a přivezl z OV KSČ²¹⁹ ruského důstojníka a pracovníka okresního výboru, kteří měli rozkaz obsadit rádio. Všichni, kdo nepracují v rozhlase, musí odejít. Mezi nimi i Smiřický.²²⁰ Jeden voják se samopalem se postavil k vypnutému mikrofonu ve studiu, druhý k mixážnímu pultu, další zůstává u vstupních dveří. Ostatní vojáci prohledali budovu rozhlasu, aby našli radiostanici. Všichni zaměstnanci rozhlasu tvrdili, že v budově není. Ještě než se rozestavěli vojáci po celém rozhlase, stačil Oskar Dvořák odnést do auta magnetofon

²¹³ Řidič rozhlasového vozu

²¹⁴ Viz příloha č. 4, rozhovor s Bohuslavem Matyášem

²¹⁵ „*Vysílá studio Olomouc*“, rozhlas.cz, (online). Dostupné z:

http://www.rozhlas.cz/olomouc/ostanici/_zprava/historie-ceskeho-rozhlasu-olomouc—880419 [12.3.2013]

²¹⁶ „*Vysílá studio Olomouc*“, rozhlas.cz, (online). Dostupné z:

http://www.rozhlas.cz/olomouc/ostanici/_zprava/historie-ceskeho-rozhlasu-olomouc—880419 [12.3.2013]

²¹⁷ Viz příloha č. 4, rozhovor s Bohuslavem Matyášem

²¹⁸ Čermák 1990, str. 19

²¹⁹ Okresní výbor Komunistické strany Československa

²²⁰ „*Vysílá studio Olomouc*“, rozhlas.cz, (online). Dostupné z:

http://www.rozhlas.cz/olomouc/ostanici/_zprava/historie-ceskeho-rozhlasu-olomouc—880419 [12.3.2013]

Nagra s mikrofonom, což bylo základní zařízení pro nové zpravodajské stanoviště „Dubček-Císař ABX.“²²¹

Ve dvanáct hodin informoval rozhlas Olomouc o dvouminutové celostátní stávce na výzvu Svazu československých novinářů. Ke stávce se připojila řada olomouckých závodů a institucí. Dále probíhaly zprávy o hraničních přechodech, kterými pokračuje přesun jednotek polské lidové armády na území severomoravského kraje. *„V oblasti Rýmařova se shromáždily polské týlové jednotky, zatímco ostatní jednotky pokračují v cestě směrem k Olomouci, přes Šternberk a přes Šumperk a Zábřeh směrem na Středočeský kraj. Občané všech měst, kudy projížděli cizí vojáci, zastavili práci a vyšli do ulic. V Šumperku se lidé odvážili postavit se do cesty tankům a vytvořili bariéru z lidských těl. Obraz, který se naskytá cizím vojákům, je otřesný. Lidé pláčou, hrozí, gestikulují, volají na tyto vojáky, že jsou nezvaní. Ptají se proč.“²²²*

„Právě jsme dostali zprávu, že k našemu městu se blíží jednotky vojsk Varšavské smlouvy. Žádáme ještě jednou všechny občany o zachování klidu a rozvahy. Nezavdávejte příčiny ke zbytečným incidentům. Nic podobného by nemohlo více uškodit naší společné věci.“²²³

„Myslím, že pocit studu a bezmocnosti jsou převažujícími pocity dnešního dne. Ranní ohromení a citová konsternace ustupuje rozumu. Jinak ani nelze. Tuším, že to byl Palacký, který kdysi řekl, že zvítězili-li kdy v historii Čechové, bylo to vždycky silou ducha. Domníváme se tedy, že právě dnes, více než kdykoliv jindy, je ho zapotřebí nejvíc. Nepomohou citové výlevy ani slzy – i když je nelze někdy zadržet. Je třeba chladného a strážlivého rozumu, nesmírné odvahy, síly ducha, vědomí, že naše věc je správná a spravedlivá.“²²⁴

Poté byla odvysílána zpráva, že někteří zaměstnanci Uničovských strojírén a Chronotechny Šternberk na protest proti okupaci opustili svá pracoviště. Rozhlas se k tomu vyjádřil tak, že toto jednání nepovažuje za správné a prospěšné. Žádal pracující olomouckého okresu, aby zůstali na svých pracovištích a nezpůsobovali chaos. *„Věříme, že stejně tak, jako v Sigmě Lutín a Moravských železárnách, setrváte na svých pracovištích.“²²⁵*

²²¹ Tamtéž

²²² Čermák 1990, str. 20

²²³ Tamtéž

²²⁴ Tamtéž, str. 21

²²⁵ Tamtéž, str. 21

Dále se z rozhlasu ozývaly rezoluce na téma okupace. Například Československého svazu požární ochrany v Olomouci, DPMO²²⁶, Moravské filharmonie v Olomouci, studentů SVVŠ²²⁷ Jiřího z Poděbrad, vojáků v Olomouci, a podobně.²²⁸

*„V našem olomouckém studiu Čs. rozhlasu drnčí telefony, lidé nám sem přinášejí rezoluce, prohlášení a dopisy, v nichž náš lid neochvějně stojí za naší vládou, za ÚV strany, za suverenitou naší vlasti.“*²²⁹

Po půl třetí odpoledne vysílal olomoucký rozhlas další informace o rozmístění dalších okupačních jednotek v blízkosti Olomouce. *„Příslušníci těchto jednotek v rozhovoru s našimi občany uvádějí, že nás přišli chránit před údajně připravovaným přepadem našich zemí ze strany Západního Německa. Neví nic o to, co se děje v Praze, i oni si přejí klid a naši svobodu. Do Československa přišli na rozkaz.“*²³⁰

Následoval výčet institucí, které posílaly do rozhlasu své rezoluce se žádostmi o okamžitý odchod vojsk a s prohlášením, že stojí za vládou.²³¹ V odpoledních hodinách se sešli pracovníci rozhlasu Bohuslav Matyáš, Jarolím Koutný a Oskar Dvořák na OV KSČ a nabídli, že budou vysílat i nadále. Pracovníci OV KSČ poskytli dva techniky, kteří pomáhali dostat vysílání do éteru a hledali vhodná pracoviště, odkud by se dalo vysílat. Byly to většinou sklepy budov, ve kterých byly telefonní přípojky. Tajné vysílání probíhalo například v budově panelového domu poblíž Foerstrovy ulice a také ve škole na Dvořákově ulici.²³² V noci nevstupovalo studio olomouckého československého rozhlasu do vysílání.²³³ Dalším aktérem ve vysílání se stal také Vladimír Týřl²³⁴. Chopil se role spojovatele mezi Olomoucí a Ostravou. Technici z OV KSČ zařídili nepřetržité telefonní spojení, ačkoli tato doba byla pro jakékoli spojení velice špatná. Vladimír Týřl se také angažoval s Jarolím Koutným v koncipování vysílaných zpráv a rezolucí. Jejich útočištěm byl byt Lubomíra Smiřického.²³⁵

²²⁶ Dopravní podnik města Olomouce

²²⁷ Střední všeobecně vzdělávací škola

²²⁸ Čermák 1990, str. 21

²²⁹ Tamtéž, str. 22

²³⁰ Tamtéž, str. 25

²³¹ Tamtéž, str. 28

²³² Viz příloha č. 4, rozhovor s Bohuslavem Matyášem

²³³ Čermák 1990, str. 30

²³⁴ Divadelní a rozhlasový režisér

²³⁵ Viz příloha č. 4, rozhovor s Bohuslavem Matyášem

8.2 Vysílání 22. srpna 1968

„Druhý den ráno přišel rozhlasový technik a sdělil manželovi, že jsou tu dva ruští důstojníci a že s ním chtějí hovořit. Já jsem technika požádala, aby řekl, že manžel už není doma, ale on měl strach se vrátit sám, že by z toho byly jen nepříjemnosti, tak manžel šel. Od souseda jsem se dozvěděla, že byl pod samopalem zaveden do pancéřového vozu a odvezen. Nikdo nevěděl kam. Pro mě to byla hrozná situace. Celé dopoledne jsem o něm nic nevěděla. Zavolala jsem na OV KSČ, jestli něco vědí a sekretárka mi řekla, že to půjde zjistit, že má dojem, že je právě propustili. Šlo o toto. Manžela zavezli na sovětské velitelství, zavezli tam tajemníka OV KSČ a předsedu ONV. Šlo o vyhlášení stanného práva. Chtěli to po manželovi prostřednictvím rozhlasu. Manžel řekl, že dostal příkaz uvést rozhlas mimo provoz, personál propustil, takže on nemá nikoho, kdo by to do chodu uvedl. Chtěli po předsedovi ONV aby dal příkaz tiskárnám, asi aby se stanné právo vyhlásilo formou letáků. Ten řekl, že není kompetentní dávat příkaz no a tajemníka OV KSČ donutili vyhlásit stanné právo městským rozhlasem,²³⁶ vypráví paní Rečková.

Rozhlas začal vysílat v pět hodin a od tohoto dne bylo slyšet z rádia jen hlas Bohuslava Matyáše.²³⁷ *„Dnes jsme měli službu celou noc. Hned ráno po čtvrté hodině jsme volali do několika závodů a podniků, abychom se přesvědčili, jak jsou připraveni na dnešní den. V pekárnách se peče. Dokonce víc, než jindy. Zdraví vás a ujišťují, že dostanete chléb a pečivo včas. Dopravní službu z mlékáren se nám nepodařilo zastihnout telefonicky. Ale viděli jsme jejich vozy, jedoucí přes náměstí. Takže se rozváží zcela normálně. Volali jsme dráhy. Vlaky z Olomouce jezdí normálně s výjimkou konečné stanice Brno. Odtamtud ani tam se zatím nedostanete, nádraží v Brně je pod okupačním velením. Rychlíky z Bohumína a z Prahy jezdí nepravidelně. Masný průmysl funguje normálně – na trh dodají navíc množství kvalitních konzerv. Dopravní podnik hlásí: vyjeli jsme normálně. Ted' je na trati 22 tramvají a 24 autobusů. Všechno funguje normálně. Domníváme se tedy, že není třeba, aby barometr nákupní horečky nějak stoupl. Všecko je v pořádku. Přejeme vám, vážení posluchači, hezký, klidný a radostnější den, než byl ten včerejší.“²³⁸*

Poté následovala reportáž s názvem *Klid a rozum jsou naše zbraně*. *„Včasné ranní hodiny. Mlžný opar nad úrodnými poli Hané. Všude klid. Jen na silnici v Loučanech*

²³⁶ Bureš, Michal. „Zapomínání aneb je tomu už 30 let“. 1998 Olomouc, Archiv Českého rozhlasu Olomouc

²³⁷ Viz příloha č. 4, rozhovor s Bohuslavem Matyášem

²³⁸ Čermák 1990, str. 21

u kapličky je vápnem napsáno: KLID – SVOBODA. Mlékárenský vůz projel po zvlhlé silnici. Pak povozy s krmením. Dobytek nesmí okupaci trpět. Ten do politiky nedělá. Nebo jen málo, ale pak to stojí za to. V Těšeticích klid, v Ústině rovněž. Pak stojí kolona vozidel Polské armády. Strážní – vykulení kluci si decentně utírají studené vlhké nosy do rukávů. Je jim zima. Důstojník v pomačkaných maskovačkách a rogatyvce je kontroluje. Má nejistý, těkavý pohled. Je v cizí zemi, která mlčí a věří, že pravda a rozum zvítězí. Za Topolany stojí hlouček polských vojáků a u nich muž, podle oblečení družstevník s motocyklem. Nabízí vojákům cigarety a úporně diskutuje. Olomouc. U Pöttingea zametá městská zřízenkyně. Po chvíli projíždí směrem k centru zametací vůz č. 3, asi za minutu vůz č. 5. To je strašně dojemné. A důstojné. Jsme kulturní národ. Ani v nejtěžších chvílích nezapomínáme na život, který musí pokračovat. Národní dům Olomouc. Pouze tři cizí auta před vchodem. Jedna Giiluetta, jedna mercedeska a jeden Wartburg. V kavárně čtyři hosté, počítaje v tom mne. Diskuse je věcná, hořká. Točí se kolem návštěvy, kterou jsme nezvali. Ulice se rovněž uklidnila. Výzva presidenta republiky se stala věcí všech moudrých.“ Autorem je Václav Šnejdar.²³⁹

Před sedmou hodinou ráno se začaly sbírat podpisy před radnicí a během dopoledne ještě u vinárny Varna.²⁴⁰ Rozhlas poté hlásil, že během tří hodin se podepsalo 2100 lidí. Dále se pracovníci rozhlasu omlouvali, že nemohou přečíst všechny rezoluce, které k nim chodí, protože jich je mnoho. Nechtěli také rušit pražské vysílání, které přinášelo nové informace o situaci v Praze. „*Jak je zřejmé, shodujeme se všichni na těchto základních požadavcích: propustit internované progresivní činitele naší strany a vlády. Všichni si přejeme okamžitý odchod okupačních vojsk a odstoupení zrádcovské kliky Drahomíra Koldera a dalších. Snažíme se odvysílat co největší počet rezolucí, ale opravdu nemůžeme stačit na všechno.*“
Následoval přehled rezolucí.²⁴¹

V dopoledních hodinách se rozhlas ozval ještě jednou. „*Po dnešní dopolední poradě OV KSCĚ a dvěma veliteli sovětských vojsk se sešlo před OV KSCĚ na mítinku několik desítek komunistů a vyžádalo si odpověď a stanovisko OV KSCĚ soudruha Mičky. Soudruh Mička sdělil, že okresní výbor strany se plně staví za vládu Svobody, Dubčeka, Černíka, Kriegla a Smrkovského. Dopolední schůzka byla předběžná a přípravná pro setkání s vyššími veliteli, která se uskuteční v 11 hodin dnes dopoledne. Na schůzce informovali zástupci OV KSCĚ sovětské důstojníky o tom, že ve městě je klid. Sdělili jim, že budeme poslouchat pouze naše zákonné orgány, že každý zásah okupačních armád vyvolá tragedii. Žádali, aby okupační*

²³⁹ Tamtéž, str. 37

²⁴⁰ Tamtéž, str. 38

²⁴¹ Tamtéž, str. 40

vojska nevstupovala do města, žádali propuštění internovaných představitelů státu.“ Dále zazněla výzva pro občany od pracovníků divadla Oldřicha Stibora, aby se v 11 hodin dostavili před OV KSČ. „Pokud máte možnost, vezměte si sebou stranické legitimace, aby nám bylo věřeno, že jsme komunisté a ne extremisté, žádáme, aby se dostavili i občané, kteří to s naší republikou myslí dobře. Při tomto setkání zachovejte klid, věřte nám, budete mít dobré a důrazné mluvčí.“ Poté hlásil rozhlas, že počet podpisů stoupl na 15 tisíc.²⁴²

Po poledni informoval rozhlas o dalších rezolucích a návrzích, aby se armádám neposkytovala strava dobrovolně. Z Přerova telefonovali, že 15 tisíc pracujících chystá stávkou, pokud nebudou do 18 hodin splněny požadavky rezolucí. Nakonec výzva pro studenty, aby se dostavili do Modranské vinárny: „Všichni členové studentské organizace, okamžitě přijďte K Rybkám.“²⁴³

Během dne proběhlo hlášení ještě několika rezolucí. Rozhlas také oznamoval telefonát generála Kričfaluši: „Právě volal generál Kričfaluši, že dnes v 11 hodin svolávají Svaz zahraničních vojáků, který bude zasedat pravděpodobně mimo území města Olomouce. V této souvislosti upozorňuje občany, že jeho odjezd z města v T 603 souvisí s připravovanou schůzkou. Generál tedy neopouští město.“²⁴⁴

V rozhlasu se také mluvilo o Univerzitě Palackého. Rektor²⁴⁵ univerzity a předsedkyně celozávodního výboru KSČ na UP²⁴⁶ vyslovili bezvýhradnou podporu akčnímu programu strany. Uznávali za představitele státu jen prezidenta Svobodu. Rozhlas také obeznámil posluchače s návštěvou podplukovníka sovětské armády. Přijel navštívit zdejší vojenské velitelství. Považoval to za přátelské gesto, neboť tu byl na vojenském cvičení. „Československý rozhlas, studio Olomouc, vysílá i mimo okres a to na krátkých vlnách 49 m. přátelé, poslouchajte nás v rozhlasu po drátě a taktéž vysíláme na vlně 118 m.“ Poslední zmínka v tomto bloku vysílání byla o podplukovníkovi Viliamu Fleškovi z Okresní vojenské správy v Olomouci. Na protest se rozhodl vrátit vojenská vyznamenání „Za pobědu nad Germanijej“, která obdržel od Sovětského svazu za druhé světové války.²⁴⁷

V další zprávě rozhlas upozorňoval obyvatele Olomouce, aby nepodléhali panice kvůli zpožděné dodávce pečiva. Pekárny prý pracují na plné obrátky, chleba bude dost. Poté následovala výzva od mlékáren, aby lidé vraceli sklenice od mléka, aby bylo do čeho plnit.

²⁴² Tamtéž, str. 44

²⁴³ Tamtéž, str. 49

²⁴⁴ Tamtéž, str. 51

²⁴⁵ Prof. RNDr. Josef Metelka

²⁴⁶ Univerzita Palackého

²⁴⁷ Čermák 1990, str. 54

Vojenský útvar 6378 žádal, aby mladí darovali krev pro spoluobčany, kteří by ji mohli potřebovat. Na četné otázky, jestli nebyli někteří pracovníci OV KSČ odvezeni vojsky okupantů, reagoval rozhlas zápornou odpovědí.²⁴⁸

Bohuslav Matyáš se hlásil z různých stanovišť: „*Tady je legální vysílání Československého rozhlasu Olomouc. Jsme na správném stanovišti. Jsme s vámi, buďte s námi!*“ Až do konce vysílání vojsko nepřišlo na to, odkud se vysílá. Olomoucké vysílání přebírala i litovelská vojenská vysílačka s krycím názvem Ječmínek. Její signál byl slyšitelný po celé Evropě. Ve Švédsku i na severu Afriky.²⁴⁹ Několikrát odvysílala provolání k okupačním vojskům v ruštině, polštině a němčině. Olomoucké studio se několikrát přidalo ke štafetovému vysílání Československého rozhlasu.²⁵⁰ Příležitost dostalo od ostravského studia, aby i zprávy z Olomouce byly slyšitelné na celém území republiky.

Mezi 20:00 a 21:00 hodinou přerušil technik celostátní vysílání výzvou, že je vše připraveno. Výzva patřila pracovníkům a spolupracovníkům stanice Dubček-Císař ABX.²⁵¹ Mezi čtvrt a půl desátou večer se z přijímačů ozvalo: „*Tady je svobodné, legální vysílání Československého rozhlasu, stanoviště Dubček-Císař ABX. Přátelé, jsme na správném stanovišti.*“ Tak začalo vysílání skryté olomoucké stanice. Vysílala několik zpráv o obsazení rozhlasu a rozložení vojsk v okolí Olomouce. Vysílání bylo ukončeno s tím, že se rozhlas ozve ráno.²⁵² Obraz toho, jak vypadaly prostory, ze kterých se vysílalo, je vidět na fotografii, která je přiložena jako příloha č.3.

8.3 Vysílání 23. srpna 1968

V 8:00 začala stanice Dubček-Císař ABX své druhé vysílání. „*Tady je svobodné legální vysílání Čs. rozhlasu, stanoviště D-C ABX. Přátelé, jsme na správném stanovišti. Budova rozhlasu v Olomouci je obsazena a střežena od včerejšího večera od 19:30 okupantskými sovětskými jednotkami. My jsme a můžeme vysílat ze správného stanoviště. Prosíme vás, abyste ústřední legální vysílání čs. rozhlasu poslouchali pokud možno na*

²⁴⁸ Tamtéž, str. 55

²⁴⁹ Viz příloha č. 4, rozhovor s Bohuslavem Matyášem

²⁵⁰ „*Vysílá studio Olomouc*“, rozhlas.cz, (online). Dostupné z:

http://www.rozhlas.cz/olomouc/ostanici/_zprava/historie-ceskeho-rozhlasu-olomouc—880419 [12.3.2013]

²⁵¹ Značení ABX mělo signalizovat stanoviště, na kterém se tým nachází. Název se měl měnit podle změny stanoviště na ABY atd. Nakonec toto označení neprošlo.

²⁵² Čermák 1990, str. 68

*běžných radiopřijímačích. Přesto se pokusíme, abychom důležité zprávy z Prahy a ze stanic z celé republiky ani v rozhlase po drátě nerušili. V 11 hodin vyjde v Ostravě zvláštní vydání Nové svobody. Ostravský rozhlas, svobodný ostravský rozhlas hlásil, že kolega novinář a vedoucí olomouckého rozhlasového studia byl sovětskými okupačními vojsky internován. Na Olomoucku a na Přerovsku poslouvejte pouze vysílač 630 m. Nepsouvejte kolaborantské vysílání na jiných vlnách, které působí v této oblasti. Nevíme, v jaké podobě vyjdou olomoucké okresní noviny – budou patrně cenzurovány...*²⁵³

V 9:00 hlásila stanice D-C ABX zprávu, že za chvíli bude městský rozhlas vysílat rozkaz vojenského velitele města. Soudruh Mička byl samopaly donucen přečíst rozkaz velitele. Rozkaz obsahoval stanné právo.²⁵⁴

Kolem 12:00 informoval rozhlas o zprávě z vojenských míst. Psalo se v ní, že okupační vojska nebudou zabírat posádku v Olomouci do doby, než k tomu dostanou rozkaz z vrchního sovětského vedení. Dále zprávu o zrušení zákazu vycházení v nočních hodinách do ulic po dobu tří dní a také oznámení, že soudruh Mička a Rečka byli propuštěni z internace. O půl druhé byl vysílán rozhovor se soudruhem Mičkou: „Přátelé, vedle mě je doktor Zdeněk Mička, tajemník OV strany. Zdeňku, jsi v pořádku? Vrátil jsem se z radnice, kde jsme byli předsedou ONV soudruhem Mackem donuceni vysílat rozkaz velitele města sovětských jednotek. Byli jsme k tomu donuceni, byli tam samopalníci, byli tam důstojníci. Nejdříve jsme to odmítali, pak jsme to museli, museli jsme to do rozhlasu přečíst. Poté, asi v půl 12, nás uvolnili, vrátili jsme se na OV strany a zasedání OV strany jsme o tom podali zprávu. Ano, to nám stačí, jenom pro ubezpečení veřejnosti, že slyšela tvůj hlas, že jsi v pořádku. A v pořádku jsi. Jsme na sekretariátě a pracujeme. Pracujeme, chystáme další opatření. Děkuji. Hovořil doktor Zdeněk Mička, tajemník OV KSČ v Olomouci, člen předsednictva OV strany.“²⁵⁵

Vysílala se i informace o tom, jak se mluví o vysílání v Moskvě a na jiných sovětských vysílačkách. Podle Sovětů byly naše vysílačky umístěny na východních hranicích NSR a řízeny Bonnem a jsou to vysílačky kontrarevoluce. Tato informace byla ihned dementována: „Všichni naši občané znají skutečnou pravdu o našem svobodném vysílání. Moskevské Pravdě asi nedošlo, že tyto vysílačky jsou legálním vysíláním svobodného

²⁵³ Tamtéž, str. 77

²⁵⁴ Tamtéž, str. 80

²⁵⁵ Tamtéž, str. 87

*Čs. rozhlasu a že jsou umístěny na různých místech republiky jenom proto, že ústřední budovy rozhlasu jsou okupovány sovětskými vojáky...*²⁵⁶

V 14:00 dementoval rozhlas zprávu o tom, že byla ve vojenské nemocnici Olomouc-Hradisko potlačena podpisová akce. Náčelník vojenské nemocnice sdělil, že se tyto domněnky nezakládají na pravdě.²⁵⁷ Dále pak D-C ABX informovala o rozkazu sovětského velitele pro redakci Stráže lidu. Zakázal uveřejňovat rezoluce týkající se okupace ČSSR, Dubčeka, Černíka a dalších, ani podporu prezidentu Svobodovi. Texty musely být předkládány vojenskému cenzorovi. Redakce na rozkaz nepřistoupila a noviny nevydala vůbec.²⁵⁸

Odpoledne opět vyzýval rozhlas občany, aby se neshromažďovali na náměstí. Upozorňoval, že mají poslouchat rozhlas po drátě, že budou z města staženy transportéry a tanky a že v okrese vysílá nepřátelský vysílač na krátkých vlnách 41,7 m, který si není vědom toho, že je slyšet po celé Evropě.²⁵⁹

8.4 Vysílání 24. srpna 1968

V tento den se stanice Dubček-Císař ozvala až ve čtvrt na dvanáct. Informovala o tom, že ve vojenském prostoru Libavá dokončují sovětské jednotky vysílač s velkým vlnovým rozsahem. Hlasatel prosil radioamatéry, aby se zaměřili na vysílání okupačního vysílače a pokusili se mu znemožnit fungování. Dále informovali o vydání prvního čísla zvláštního listu s názvem Hlas lidu.

„Hlas lidu vyšel v omezeném počtu – proto heslo: přečti a dej dál - ale opatrně!”²⁶⁰

V 12:15 hlásil rozhlas zprávu o spojení s delegáty XIV. sjezdu KSČ a o zasedání OV KSČ. Poté následovala reportáž občana, který popisoval cestu vlakem z Prahy do Olomouce. Nakonec ABX varovala vysílač Ječmínek před zaměřovacími vozy.²⁶¹

²⁵⁶ Tamtéž, str. 89

²⁵⁷ Tamtéž, str. 91

²⁵⁸ Tamtéž, str. 95

²⁵⁹ Tamtéž, str. 96

²⁶⁰ Čermák 1990, str. 111

²⁶¹ Tamtéž, str. 115

O dvě hodiny později se znovu ozvala stanice ABX. Upozornila, že vysílá i na vlně 189 m, pokračovala dementováním zprávy o zatýkání kontrarevolucionářů. „*Po oficiálním jednání se zodpovědnými pracovníky bezpečnosti v Olomouci je možno sdělit, že k žádnému zatýkání v Olomouci nedošlo a že se ani žádné zatýkání nepřipravuje.*“ Další zmínka byla o vedoucím železniční stanice v Moravičanech, který kolaboroval. Zajistil volný průjezd sovětského vlaku s rušičkami. Následovala zpráva o tom, že starší občané poskytují okupantům materiální pomoc. Poslední zmínka patřila budově Čs. rozhlasu v Olomouci, ve které je 15 vojáků. Odpoledne se ABX střídala s Gottwaldovem²⁶² a Jihlavou. Pro meziměstský styk začalo fungovat spojení přes stanici Vašek.²⁶³

O půl páté se ozvala ABX s informacemi o zadrženém vlaku na olomouckém nádraží, který se rozjel až po vyhrožování střelením, opět varovala vysílač Ječmínek, informovala o stavbě radiolokátorové stanice v Přáslavicích a žádala, aby si lidé okupačních vojáků nevšimli, aby se jim nepokoušeli vysvětlit, že v naší republice není kontrarevoluce, protože jsou tyto hovory zneužívány moskevskou Pravdou k tomu, že naši občané vojáky vítají a děkují jim. „*Jejich propaganda toho zneužívá proti nám.*“²⁶⁴

O půl šesté ABX upozorňovala na vysílání nepřátelské vysílačky, která se hlásí pod stejným jménem jako Dubček-Císař ABX. „*Tato vysílačka štve proti příslušníkům VB,*²⁶⁵ *konkrétně proti soudruhu Hubáčkovi. Jde patrně o vyřizování osobních účtů, nevěřte, že olomoucká VB kolaboruje!*“ Poskytla také informaci o tom, že mnohým vojákům v Olomouci začíná být jasné, že zde vlastně nemají co dělat. Zjistila, že okupační velení dělá vše pro to, aby se k vojákům nedostaly pravdivé informace. Přísně potrestalo vojáky, u kterých byly nalezeny noviny a letáky. „*Podle vyprávění byly včera v olomouckém krematoriu zpopelněny pozůstatky vojáků, kteří zahynuli při dopravní nehodě, a byla o tom vydána lživá zpráva, že jde o oběti kontrarevolucionářů.*“²⁶⁶

Krátce před desátou hodinou večer upozorňuje ABX na vysílání Ječmínka. Hlásí provolání k vojákům v ruštině, shrnuje relace ze dne 24.8.1968 a informuje o tom, že se ozve jen v případě akutní potřeby.²⁶⁷

²⁶² Dnešní Zlín

²⁶³ Čermák 1990, str. 117

²⁶⁴ Tamtéž, str. 121

²⁶⁵ Veřejná bezpečnost

²⁶⁶ Čermák 1990, str. 124

²⁶⁷ Tamtéž, str. 127

8.5 Vysílání 25. srpna 1968

První vysílání tohoto dne začalo v 10:10 písničkou, kterou složil i zpíval obyvatel Olomouce. Potom zazněla zpráva o střílení v Olomouci předchozího dne. Sovětští vojáci stříleli na dům, na kterém visely černé prapory. Dále donutili zaměstnance Pozemních staveb, aby sundali vlajky, které visely na budově Pozemních staveb na půl žerdi. Informoval o akci olomouckého Junáka, který strhával cedule s názvy ulic, aby dezorientoval okupační vojska.²⁶⁸

V 12:00 běželo ve vysílání upozornění, že sovětské tanky obsadily letiště v Neředíně.²⁶⁹ Dále upozornilo na to, že si člověk v civilním oblečení přivedl do restaurace sovětského vojáka a koupil mu pivo. Prodavačky byly pobouřeny, ale muž nerozuměl česky. Hlasatel nabádal, aby si lidé zapamatovali podobné muže. Upozornil také na výměnu sovětského velitele města.²⁷⁰

O dvě hodiny později vysílala ABX zprávu o druhém čísle Hlasu lidu. Dále zprávu, že je v čs. rozhlasu instalováno technické zařízení, jehož účel je zatím neznámý. Opět děkovala vysílači Ječmínek, že umožňuje přenos jejího vysílání a upozorňovala na zaměřovací vozy sovětské armády. Hlásila, že se k Olomouci blíží větší počet jednotek, kvůli podezření sovětského velitele na přípravu velkých nepokojů.²⁷¹

O půl páté odpoledne ABX tlumočí výzvu OV KSČ v Olomouci, aby všechny stranické organizace poslaly své rezoluce o podpoře členů ÚV KSČ. Dále informovala o tom, že velitel města Olomouce, čs. generál Lalo, žádá občany o klid, o ignorování okupantů.²⁷²

Po zbytek dne informovala ABX o rezolucích a výzvách místních organizací, o vystoupení předsedy ONV soudruha Macka s výsledky jednání s velitelem okupačních vojsk, dále vystoupení velitele VB. Prosila, aby lidé zůstali ve svých bytech, nevycházeli na ulici a zachovávali klid.²⁷³

V osm hodin večer upozornila ABX na další vysílání: *„Upozorňujeme občany, že se nám podařilo zachytit vysílač, který se hlásí jako Svobodný vysílač Střední Morava a pracuje na střední vlně cca 180-8 m a na frekvenci 600 kHz. Vysílá v intervalech, zřejmě v každou*

²⁶⁸ Tamtéž, str. 140

²⁶⁹ Městská část Olomouce

²⁷⁰ Čermák 1990, str. 145

²⁷¹ Tamtéž, str. 150

²⁷² Tamtéž, str. 152

²⁷³ Tamtéž, str. 158

celou hodinu a jeho pracovníky známe. Nejde tedy o provokaci a vysílání můžete klidně poslouchat.“ V devět hodin večer dementovala stanice zprávu z novin o kolaboraci kapitána VB Hubáčka a prosila pracovníky Technických služeb, aby nedávali tisku neověřené zprávy. Dále upozorňovala na vlnovou délku, na které vysílá Ječmínek a prosila mládež, aby smazala namalované hákové kříže a udržovala klid.²⁷⁴ Poslední vysílání toho dne bylo o půl jedenácté večer. Byl to souhrn zpráv za celý den a na závěr protestní píseň „*Na garmošky nehrají*“.²⁷⁵

8.6 Vysílání 26. srpna 1968

Vysílání bylo v tento den zahájeno v deset hodin dopoledne. „*Svým věrným posluchačům přejeme dobrý den. Přátelé, chceme podtrhnout svou příslušnost k legálnímu vysílání čs. rozhlasu a budeme se vámi nadále hlásit od této chvíle takto: Tady je legální svobodné vysílání čs. rozhlasu, stanoviště Dubček-Císař ABX. Jsme to my, kteří jsme se vám až doposud hlásili pod heslem: svobodné vysílání Dubček-Císař ABX. Poznáváte mne jistě po hlase.*“ Vysílání upozornilo na vůz rakouské značky, který jezdí po Olomouci. Jsou v něm dva muži, kteří se vydávají za jugoslávské studenty působící v Rakousku. Podle rozhlasu se jednalo o provokatéry, kteří se snažili přesvědčovat občany o správnosti okupace. Dále bylo přečteno stanovisko Severomoravského KV KSČ a rezoluce přicházející do rozhlasu.²⁷⁶

Po celý den ABX vyzývala ke klidu a ignorování okupačních vojsk, odvysílala fejton a další prohlášení. O půl druhé odpoledne přečetl hlasatel prohlášení olomouckého podplukovníka Ivana Silovky, adresované okupantům. Poté upozornil na hlášení z Prahy, kde rozhlas oznámil, že jednání v Moskvě pokračují s nadějí přijatelného východiska pro obě strany.²⁷⁷

V 17:50 rozhlas upozorňoval na letáky, které shazovala sovětská helikoptéra na území Olomouce. Vyzýval posluchače, aby letáky nečetli. Ohlásil, že v 19 hodin vyjde necenzurované číslo Stráže lidu a upozornil na čtvrté číslo Hlasu lidu.²⁷⁸

V sedm hodin večer informoval předseda ONV Bohumil Macek o jednání mezi velitelem okupační oblasti, generálem okupační oblasti a představiteli okresu, města a čs.

²⁷⁴ Tamtéž, str. 161

²⁷⁵ Tamtéž, str. 162

²⁷⁶ Čermák 1990, str. 180

²⁷⁷ Tamtéž, str. 185

²⁷⁸ Tamtéž, str. 189

armády. *„Ohlašujeme všem, že výsledek je celkem příznivý. Omezení vycházet i ostatní opatření v rozhlase se ruší. Bude zároveň uvolněn městský rozhlas na radnici...“*²⁷⁹

Po desáté hodině večer informovala stanice ABX o umístění hlídky okupačních vojsk na sekretariát OV KSČ. Poté pokračovalo diskusní studio, ve kterém byl hostem profesor a první rektor obnovené UP J-L. Fischer. Vyjádřil udivení nad délkou trvání rozhovorů v Moskvě. Poděkoval národu Čechů a Slováků, že stojí za svou vládou a svou zemí. Vysílání končilo ve 22:45 souhrnem zpráv z celého dne.²⁸⁰

8.7 Vysílání 27. srpna 1968

V tento den začala stanice Dubček-Císař ABX vysílat za pět minut deset hodin. Přinesla zprávu o zasedání pléna OV KSČ v Olomouci, na který se podle slibu nedostavil velitel okupačních vojsk a odvolal hlídku z budovy OV KSČ. *„Plénum OV KSČ bude pokračovat spolu s delegáty XIV. sjezdu v zasedání v 11 hodin. O jednání přineseme zprávu.“*²⁸¹

Ve 12 hodin vstoupila ABX do celostátního vysílacího okruhu. Její vstup byl přerušen aktuálním vysíláním stanice Střední Čechy. Poté ABX přerušila celostátní cyklus vysílání, kdy Praha pouštěla hudbu a uvedla reportážní rozhovor.²⁸²

Ve tři hodiny odpoledne dostala stanice ABX slovo od ostravského rozhlasu. Připojila se ke stanovisku kolegů z Československého rozhlasu Ostrava a prohlásili, že stojí za usneseními legálně svolaného XIV. sjezdu KSČ a za požadavky na okamžitý odchod okupačních vojsk z území Československa.²⁸³

V 15:30: *„Právě jsme vyslechli jednak komuniké o zasedání v Moskvě, jednak projev prezidenta Ludvíka Svobody. Všichni děkujeme svému prezidentovi za jeho statečné, obětavé a nesmlouvavé chování. Ale myslím, že mluvím jménem nás všech, že jsme naprosto nespokojeni s neurčitostí komuniké, které jsme právě vyslechli. Žádáme proto bezpodmínečně, abychom byli kompetentními činiteli konkrétně a přesně informováni o všech učiněných*

²⁷⁹ Tamtéž, str. 190

²⁸⁰ Čermák 1990, str. 194

²⁸¹ Tamtéž, str. 203

²⁸² Tamtéž, str. 206

²⁸³ Tamtéž, str. 209

rozhodnutích. Protože pouze naše zákonodárné a zodpovědné orgány jsou oprávněny a námi pověřeny, aby vynesli svá konečná rozhodnutí.“ Takto mluvil profesor J.L Fischer.²⁸⁴

V 17:55 zaznělo toto: „My, pracovníci legálního svobodného vysílání Československého rozhlasu ze stanoviště Dubček-Císař ABX se zcela jednoznačně stavíme za Dubčeka, za to jméno v názvu našeho svobodného vysílání, které je teď symbolem svobodné myšlenky humanistického socialismu, kterou není možno uskutečnit bez disciplíny. Byli jsme rozumní, klidní a uvážliví a disciplinovaní až dosud a budeme i nyní.“²⁸⁵

V osm hodin večer navštívil studio docent doktor Václavík, delegát XIV. sjezdu KSČ a člen České národní rady. Prohlásil, že komuniké, které vyslechl na OV strany, bylo podepsáno za nenormálních podmínek. Proto prý toto komuniké nelze pokládat za pravé vyjádření našich národů.²⁸⁶

Téměř před půlnocí vysílala ABX prohlášení svých členů: „My, kteří jsme se podíleli na svobodném vysílání legálního čs. rozhlasu Haná, stanoviště Dubček-Císař ABX, plně chápeme těžkou a velmi složitou situaci soudruha Dubčeka a celého Ústředního výboru, naší vlády v čele se soudruhem Černíkem i prezidenta republiky, nemůžeme se stejně jako obrovská většina našeho národa smířit s tragickými událostmi, které postihly naši republiku, avšak věříme plně soudruhu Dubčekovi a budeme se ze všech sil snažit podporovat jeho snahu o co nejrychlejší normalizaci našeho politického i hospodářského života. V této situaci vyzýváme občany Olomoucka, aby přemýšleli o slovech, která nám jako jedinou rozumnou alternativu v této chvíli soudruh Dubček řekl, podtrhuji – jedinou rozumnou alternativu. I když nás všechny bolí srdce a je nesmírně těžké, aby tomu rozumělo i svědomí. Naděje umírá poslední. Dobrou noc – ráno je moudřejší večera.“²⁸⁷

Stanoviště ABX se hlásilo ještě 28.8.1968 v 10:15 hodin. „Tady je legální svobodné vysílání Československého rozhlasu ze stanoviště Dubček-Císař ABX. Tady je Haná, tady je Olomouc, legální svobodné vysílání Československého rozhlasu ze stanoviště Dubček-Císař ABX. Přátelé, promiňte nám, že přerušujeme informaci ze západních Čech, ale máme pro vás od nás také jednu důležitou informaci. Jsme stále připraveni na svém stanovišti. Jak jsme se právě dozvěděli, dostal vedoucí olomouckého pracoviště čs. rozhlasu v Olomouci soudruh Alois Rečka striktní příkaz od svého nadřízeného, ředitele Krajského studia Čs. rozhlasu Ostrava, aby energicky požádal o okamžité uvolnění rozhlasového studia na náměstí Míru.

²⁸⁴ Tamtéž, str. 211

²⁸⁵ Čermák 1990, str. 211

²⁸⁶ Tamtéž, str. 213

²⁸⁷ Tamtéž, str. 216

*Podle našich informací dojde k jednání v nejbližších hodinách a očekáváme, že v brzké době budou rozhlasoví pracovníci opět na svém pracovišti. Plynulý tok informací o tom, co se děje v Olomouci, je zatím předáván běžnými komunikačními prostředky Krajského vysílání v Ostravě některými pracovníky čs. rozhlasu a těmi, kteří se k nim v těchto dramatických dnech spontánně připojili. Doufáme, že to nebude dlouho trvat, a vy se s námi opět, vážení posluchači, setkáte v obvyklých pravidelných rozhlasových relacích. Do té doby se těšíme na slyšenou. Pokud jde o nás, my jsme skutečně stále připraveni, abychom vás informovali. Tady je Olomouc, tady je legální svobodné vysílání Československého rozhlasu ze stanoviště Dubček-Císař ABX. Na slyšenou.*²⁸⁸ To bylo poslední vysílání ABX. Závěrečné prohlášení stanice Dubček-Císař ABX koncipoval Jarolím Koutný, Vladimír Týřl a Lubomír Smiřický.²⁸⁹

V 17:01 vysílal už Československý rozhlas Olomouc. *„Jsme unaveni. My, kteří k vám promlouváme, i vy, kteří nás slyšíte. Ten týden, který jsme prožili, rovná se svými událostmi, vzrušením, zoufalstvím i nadějemi nejméně jednomu roku, prožitému ovšem za jiných, běžných okolností. S únavou přicházela na nás i deprese, nejvíce ve chvílích, když jsme už čtvrtý den čekali na příjezd našich státních a stranických představitelů z Moskvy. Jsou však tu, vzali opět řízení našich věcí do svých rukou a naše naděje opět vzrostly. A tak zaháníme únavu, a snažíme se zapomenout na chvílky deprese, kdy se zdálo, že už je vše ztraceno. Nikoliv. Není tomu tak. Musíme vydržet. Jsme teprve na začátku zápasu o záchranu jistot, které jsme začali v lednu budovat. A je nesmírně důležité, abychom si rozdělili své síly, abychom s nimi dobře a rozumně hospodařili a vystačili s dechem. A hlavně nepřestat pracovat. Znáte to přece sami: nejhůře je nám ve chvílích, když odpočíváme, když jsme sami, bez přátel a spolupracovníků, když se vzájemně nemůžeme povzbuzovat. Tak tedy- únavu překonat, hlavy vzhůru a zhluboka dýchat.*²⁹⁰

Z těchto hrdinských dnů olomouckého rozhlasu nejsou archivovány žádné nahrávky, což ztěžuje rešeršní práci. Důvody nezachování byly dva. V jednom případě nebyl čas nahrávky dokumentovat a ve druhém hraje roli cena magnetofonových pásků. V šedesátých letech byl tento materiál drahý a proto se pásy přetáčely jinými relacemi.

²⁸⁸ Čermák 1990, str. 230

²⁸⁹ Viz příloha č. 4, rozhovor s Bohuslavem Matyášem

²⁹⁰ Tamtéž, str. 231

9. Konec mimořádného vysílání 27. srpna 1968

Alexandr Dubček byl, i s dalšími členy vlády, 21. srpna zatčen sovětskými vojáky. V Moskvě byli drženi v izolaci a v Československu nebyli zprávy o tom, co se s nimi děje. Na přání prezidenta Svobody zařídilo sovětské velvyslanectví odlet dalších delegátů do Moskvy. Vzali s sebou časopisy a noviny, aby informovali izolované členy o situaci v republice. Při telefonickém hovoru s rozhlasem 26. srpna večer, oznámil Oldřich Černík, že jednání skončilo podpisem Moskevského protokolu.²⁹¹ Tím se československá delegace zavázala k okleštění občanských práv a svobod a znamenalo ideové popření Pražského jara. Čtvrtý článek protokolu obsahoval přímý pokyn k ovládnutí sdělovacích prostředků a zastavení antisocialistických a antisovětských vystoupení. Rozhodlo se také o odstoupení některých členů vlády, i ředitelů Československé televize Jiřího Pelikána a rozhlasu Zdeňka Hejzlara. Oba byli odvolání k 25. září 1968.²⁹² Příští den se v brzkých ranních hodinách vrátila delegace do Československa.²⁹³ O průběhu jednání jim však zakazoval mluvit 14. bod protokolu, který kontakty mezi představiteli KSČ a KSSS²⁹⁴ v období po 20. srpnu 1968 a tím i obsah o právě uskutečněných rozhovorů prohlašoval za přísně tajné.²⁹⁵

Ačkoli Sověti označovali československá média za ilegální nástroj zběsilé kontrarevoluce, byla to ona, přes které se politici po návratu z Moskvy obraceli k národu.²⁹⁶ Po 14. hodině bylo ve vysílání přečteno oficiální komuniké o československo-sovětském jednání. To vyvolalo příval provolání, v nichž občané odmítali znění rozhodnutí. V 14:50 byl přenášen projev prezidenta Svobody, v němž apeloval na klid a rozvahu a mluvil o pozitivních výsledcích jednání, rozčarování národa však nezmírnil. V 17:30 vystoupil Dubček se svým dlouho očekávaným projevem.²⁹⁷ Nekonečné pomlky, hluboké vzlyky, těžký dech, mezi tím obtížně pronášené věty, apel na jednotu, rozvahu, odsudek rezolucí a komentářů, které šíří nedůvěru k výsledkům moskevských jednání a připravovaným opatřením k odsunu vojsk.²⁹⁸ Právě to, že byla řeč pronášena rozhlasem, umožnilo lidem pochytit informaci, která byla sdělována nonverbálně, v tónu hlasu, zámlkách, která byla v opozici s vyřčeným

²⁹¹ Havlíček 1998, str. 165

²⁹² Hoppe 2004, str. 16

²⁹³ Havlíček 1998, str. 165

²⁹⁴ Komunistická strana Sovětského svazu

²⁹⁵ Havlíček 1998, str. 170

²⁹⁶ Tamtéž, str. 172

²⁹⁷ Ješutová 2003, str. 345

²⁹⁸ Havlíček 1998, str. 173

povzbudivým projevem. Patrně proto byl projev přijat s rozčarováním, ale se silnou soucitnou emocí, která zabránila vlně odporu proti moskevskému diktátu.

Od této chvíle se ve vysílání ve větší ploše objevuje hudba, především vážná a vysílání se vrací do normální podoby.²⁹⁹

Oldřich Černík³⁰⁰ 28. srpna 1968 oznámil v rozhlase, že vláda přijala mimořádná opatření týkající se rozhlasu, tisku a televize. 30. srpna 1968 vláda vydala usnesení č.292 o mimořádných opatřeních ke kontrole prostředků hromadných informací, které fungovalo pro nejbližší dny. Vláda zřídila při předsednictvu vlády Úřad pro tisk a informace, obdobu dřívější Ústřední publikační správy³⁰¹, jehož úkolem bylo jednotně usměřňovat a kontrolovat činnost tisku, rozhlasu, televize a ČTK a pracovat zároveň jako informační a konzultační středisko předsednictva vlády pro styk s redakcemi. Ředitelem úřadu byl jmenován Josef Vohnout³⁰² a 28. srpna 1968 byl jmenován vládním zmocněncem pro Československý rozhlas Odon Závodský.³⁰³

²⁹⁹ Ješutová 2003, str. 345

³⁰⁰ Předseda vlády

³⁰¹ Hoppe 2004, str. 9

³⁰² Köpplová a kol. 2003, str. 408

³⁰³ Köpplová, Wolák 2008, str. 27

10. Československý rozhlas Olomouc po srpnu 1968

Při normalizačních čistkách musela po roce 1968 většina pracovníků olomouckého rozhlasového studia ze svých funkcí odejít. Roku 1972 zůstalo v Olomouci z původní dvacítky lidí pouhých pět, z toho jen jeden redaktor. Později se sice personál rozšířil na osm, ale studio už zdaleka nedosáhlo své někdejší slávy a autority. Vyráběly se v něm převážně hudební a literární pořady pro mateřskou stanici, kterou byl Československý rozhlas Ostrava. O znovuoobnovení studia se zasadil v roce 1989 kontrabasista Moravské filharmonie Olomouc a od roku 1986 redaktor a dramaturg pro vážnou hudbu, Stanislav Červenka. Dne 15. listopadu 1993 schválila Rada Českého rozhlasu zřízení Regionálního studia Českého rozhlasu v Olomouci, a to k 1. prosinci 1993. K témuž datu pověřila vedením Českého rozhlasu Olomouc Stanislava Červenku. Na jaře téhož roku byla opět zřízena slovesná redakce. Jejím dramaturgem se stal Jan Sulovský, režisérem byl Vladimír Týřl. Slovesná redakce společně s hudební redakcí, kterou vede Antonín Schindler, navázaly na zpřetrhanou tradici a začaly ji znovu rozvíjet. V současné době je Český rozhlas Olomouc uměleckou dílnou, kam jezdí natáčet nejrůznější tvůrčí osobnosti i mladí adepti rozhlasového umění. Dnešním ředitelem je Pavel Hekela, který v roce 2000 vystřídal Stanislava Červenku. Český rozhlas Olomouc má dnes 50 zaměstnanců a bezmála 50 externích spolupracovníků, kteří připravují 17 hodin samostatného vysílání a podílejí se na dalších 7 hodinách společného vysílání s ostatními regionálními stanicemi Českého rozhlasu. Hudební a literárně-dramatické pořady Český rozhlas Olomouc připravuje pro své vysílání i pro vysílání ČRo2-Praha a ČRo3-Vltava.³⁰⁴

³⁰⁴ “*Historie Českého rozhlasu Olomouc*”. rozhlas.cz, (online). Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/olomouc/ostanici/_zprava/historie-ceskeho-rozhlasu-olomouc—880419 [12.3.2013]

11. Závěr

Cílem této práce byl popis vysílání Československého rozhlasu Olomouc od 21. do 27. srpna 1968. Nelze přesně definovat vysílací čas, neboť vysílání nemělo žádné schéma a informovalo dle potřeby. Popisu vysílání dosáhla práce selekcí příspěvků z knihy *7 olomouckých dní*³⁰⁵, která je jediným dochovaným zdrojem vysílání Československého rozhlasu Olomouc v roce 1968 a doplněním informací z rozhovoru s Bohuslavem Matyášem, jediným hlasatelem popisovaných dní. Jiné prameny se nedochovaly kvůli podmínkám, které nedovolovaly zdokumentování a archivaci nahrávek, také z důvodu potřeby materiálu. Některé nahrávky se přehrávaly. Ty, které jsou v archivu Českého rozhlasu Ostrava, nebyly pro práci přínosem, neboť skýtaly jen nahrávky z Ostravy, nikoli z Olomouce. Práce čerpala také z pořadu Michala Bureše, zejména vzpomínky paní Vlasty Rečkové, manželky tehdejšího vedoucího olomouckého studia Aloise Rečky.

Práce byla strukturovaná jako časová osa událostí. Nejprve popisuje znění a účinnost zákonů, které měly vliv na práci a fungování médií v roce 1968. Nejdůležitějším účinkem bylo zrušení cenzury. Nejedná se jen o zákony z roku 1968, ale také z roku 1966. Pro práci nebylo důležité psát plné znění zákonů, proto jsou v ní uvedeny jen citace a ze zákonů vyplývající podmínky pro práci médií. Důvodem, proč není plné znění zmiňovaných zákonů přiloženo jako příloha, je jejich snadná dostupnost v tiskovém zákonu i na internetu. Dále je pak v této kapitole věnována pozornost Akčnímu programu KSČ, který znamenal změnu pro stávající politickou situaci a potvrzení liberalizace strany.

V následující části práce je věnována pozornost novináři a Svazu československých novinářů. Vyplývá z něj, že v roce 1968 nebyl novinář vnímán jako nástroj propagandy režimu, ale jako osoba, která je téměř povinná upozorňovat na nedostatky režimu. Platy v mediální oblasti nedosahovaly takových hodnot, jako dnes.

Práce se nemohla vyhnout článku *Dva tisíce slov* od autora Ludvíka Vaculíka. Dokládá tehdejší pohled novinářů na politickou situaci a skýtá její možné řešení. Je zmíněn proto, že v roce 1968 byl považován funkcionáři za provokaci a dnes je považován za důkaz demokratizace režimu. Opět není přiloženo jeho plné znění, neboť je snadno dohledatelné.

³⁰⁵ Tato publikace obsahuje nejen přepisy vysílání Československého rozhlasu Olomouc, ale také publikované rezoluce, novinové články a popis událostí, které se staly během sedmi dní okupace v Olomouci.

Dále je v práci kapitola, která se zabývá změnami v Československém rozhlasu jako instituci. Dozvídáme se o postupném začlenění nových formátů do vysílání. O nových tématech, která bylo možno probírat díky zrušení cenzury a liberalizaci KSČ. Začalo se mluvit o komunistických zločinech spáchaných v 50. letech nebo o smrti Jana Masaryka. Pořady natáčené v tomto období začaly mít mezinárodní úspěch.

V práci jsou popsána politická jednání na Slovensku, která vedla k omezení volnosti médií a která byla nakonec podpisem Československa pod povolení vojenské intervence, ačkoli českoslovenští vládní představitelé netušili, že by se mohla takováto věc stát. Dokládá to i výrok Alexandra Dubčeka, když se dozvěděl o vstupu vojsk Varšavské smlouvy a jeho emotivní proslov, který vysílal Československý rozhlas.

První informace o obsazení Československa přišly z Prahy, proto je v práci zpracována kapitola o vysílání rozhlasu v Praze od rána 21. srpna 1968. Z celého vysílání je možné rozpoznat překvapení a nervozitu moderátorů a atmosféru stavící se proti vstupu vojsk. Rozhlas nabádal ke klidu, ale lidé se přesto snažili vysvětlovat okupantům, že se v Československu neděje nic, kvůli čemu by bylo potřeba jejich zásahu.

Poté se práce orientuje na Československý rozhlas Olomouc. Popisuje první úsilí o založení rozhlasu a začátky jeho vysílání. V roce 1968 spadalo olomoucké studio pod Československý rozhlas Ostrava. Jeho vysílání tedy nebylo časté. Přesto bylo v srpnu 1968 důležité pro okolí Olomouce. Díky ochotě, odvaze a citění nutnosti podávat informace, rozhlas poskytoval zprávy, které usnadňovaly přečkat období nejistoty, které se snažily udržet klidnou atmosféru, které radily lidem, jak se zachovat. V době, kdy lidé nevěděli, co mohou od vojáků očekávat, se přesto snažili pomáhat si i za ztížených podmínek. Rozhlas v srpnu 1968 pracoval v primitivních podmínkách a navzdory tomu se snažil být aktuální. Všichni, kdo spolupracovali na fungování rozhlasu, věděli, že riskují, ale pokračovali ve vysílání. Pokračování rozhlasu byla také zásluha proreformně naladěných pracovníků OV KSČ, kteří pracovníky rozhlasu podpořili v jejich úsilí a poskytli jim pomocné síly. V práci je popsáno, jaké se vysílaly rezoluce, na jakém principu rádio pracovalo a v příloze je připojen rozhovor s Bohuslavem Matyášem, který okamžiky vstupu vojsk do Československa prožíval zpoza mikrofonu tajného vysílání Československého rozhlasu Olomouc.

Poslední den, tedy 27. srpna 1968 vysílal rozhlas proslov Alexandra Dubčeka, který ukončil partyzánské podmínky vysílání rozhlasu po celém Československu a započal období normalizace. Tajné vysílání olomouckého rozhlasu zaznělo ještě 28. srpna 1968. Poslední

prohlášení bylo koncipováno Vladimírem Týřlem a Jarolímem Koutným v bytě Lubomíra Smiřického. Všichni se vrátili do státních studií, někteří ovšem ne na dlouho.

Poslední kapitola je jen nástinem vývoje olomouckého studia po roce 1968. Většina pracovníků musela odejít a po roce 1972 zůstalo v olomouckém rozhlase jen 5 zaměstnanců. Jeho produkce se začala obnovovat až po roce 1993 a dnes je plnohodnotným studiem Českého rozhlasu s bezmála 100 externích i interních zaměstnanců.

Z celé práce vyplívá, že v roce 1968 byli novináři pokrokoví a proreformně založení lidé, kteří se, i navzdory strachu a nebezpečí, nenechali zahnat ruskými tanky a snažili se do posledních sil udržet těžce vydobytou svobodu slova. Nikdo z nich netušil, jak tento boj skončí a pro mnohé z nich to konec dobrý nebyl. Z novinářů se stali dělníci a rehabilitace přišla až po roce 1989.

Seznam zkratek

č. – číslo

ČRo – Český rozhlas

Čs. – československý

ČSSR – Československá socialistická republika

ČTK – Česká tisková kancelář

D-C ABX, ABX – Dubček-Císař ABX

DPMO – Dopravní podnik města Olomouc

HSTD – Hlavní správa tiskového dozoru

kHz – kilohertz

KNV – Krajský národní výbor

KSČ – Komunistická strana Československa

KSSS – Komunistická strana Sovětského svazu

KV KSČ – Krajský výbor Komunistické strany Československa

m – metr

MNV – Místní národní výbor

NDR – Německá demokratická republika

NSR – Německá spolková republika, Západní Německo

ONV – Okresní národní výbor

OSN – Organizace spojených národů

OV KSČ, OV – Okresní výbor Komunistické strany Československa

Sb. – Sbírka

SČSN – Svaz československých novinářů

SSSR – Svaz sovětských socialistických republik

StB – Státní bezpečnost

SVVŠ – Střední všeobecně vzdělávací škola

UP – Univerzita Palackého

ÚPS - Ústředí publikační správa

ÚV – Ústřední výbor

ÚV KSČ – Ústřední výbor Komunistické strany Československa

ÚV SČSN – Ústřední výbor Svazu československých novinářů

VB – Veřejná bezpečnost

Seznam pramenů a literatury

Seznam pramenů

1. IV. sjezd československých spisovatelů /Protokol/ Praha 27.-29. června 1967, Praha 1968, 22-606-10
2. Zákon č.81/1966 Sb. o periodickém tisku a ostatních hromadných informačních prostředcích
3. nařízení č.119/1966 Sb., kterým se vydává statut Ústřední publikační správy
4. Zákon č. 84/1968 Sb. o periodickém tisku a ostatních hromadných informačních prostředcích
5. Zákon č.127/1968 Sb. o některých přechodných opatřeních k upevnění veřejného pořádku
6. nařízení č.69/1968 Sb., kterým se zrušuje statut Ústřední publikační správy
7. Zákon č.46/2000 Sb. tiskový zákon (o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku a o změně některých dalších zákonů)

Seznam literatury

1. BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. 2011. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada. ISBN 978-802-4730-288.
2. ČERMÁK, Miloslav. 1990. *7 olomouckých dnů*. Olomouc: TJ liga stovkařů.
3. HAVLÍČEK, Dušan. 1998. *Jaro na krku*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV.
4. HOPPE, Jiří. 2004. *Pražské jaro v médiích: výběr z dobové publicistiky*. Brno: Doplněk. ISBN 978-807-2391-622.
5. JEŠUTOVÁ, Eva. 2003. *Od mikrofonu k posluchačům: z osmi desetiletí českého rozhlasu*. Praha: Český rozhlas. ISBN 80-867-6200-9.
6. KAPLAN, Karel. 1997. *Všechno jste prohráli!: co prozrazují archivy o IV. sjezdu Svazu československých spisovatelů, 1967*. Praha: I. Železný. ISBN 80-237-3549-7.
7. KNAPÍK, Jiří a Martin FRANC. 2011. *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948-1967*. Praha: Academia. ISBN 80-200-2019-5.
8. KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. 2010. *Dějiny českých médií 20. století: od počátku do současnosti*. Praha: Portál. ISBN 978-807-3676-988.
9. KONČELÍK, Jakub. 2008. *Dva tisíce slov: zrod a důsledky nečekaně vlivného svolání*. Soudobé dějiny. roč. 15. č.3-4
10. KÖPPLOVÁ, Barbara, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. 2003. *Dějiny českých médií v datech: rozhlas, televize, mediální právo*. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-0632-1.
11. KÖPPLOVÁ, Barbara, WOLÁK, Radim (ed.). 2008. *Česká média a česká společnost v 60. letech*. Praha: Radioservis. ISBN 978-80-86212-94-4.
12. KUPKA, Petr. 2009. *Stráž lidu jako nástroj komunistické propagandy v počátcích normalizace*. Bakalářská práce. Olomouc: Univerzita Palackého. Filozofická fakulta. Katedra žurnalistiky. Vedoucí Bakalářské práce Petr Orság.
13. KURAL, Václav. 1993. *Československo roku 1968: z osmi desetiletí českého rozhlasu*. Praha: Parta. ISBN 80-901-3379-7.
14. ŠIK, Ota. 1990. *Jarní probuzení-iluze a skutečnost*. Praha: Mladá fronta. ISBN 80-204-0208-X.
15. VANČURA, Jiří. 1990. *Naděje a zklamání: Pražské jaro*. Praha: Mladá fronta. ISBN 80-204-0179-2.

Seznam ostatních zdrojů

1. (online). Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/program/srpen/kapitola9.html> [10.3.2013]
2. „*Historie Českého rozhlasu Olomouc*“. rozhlas.cz, (online). Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/olomouc/ostanici/_zprava/historie-ceskeho-rozhlasu-olomouc—880419 [12.3.2013]
3. „*Vysílá studio Olomouc*“, rozhlas.cz, (online). Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/olomouc/ostanici/_zprava/historie-ceskeho-rozhlasu-olomouc—880419 [12.3.2013]
4. Archiv Českého rozhlasu. (online). Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/historie/1968/_zprava/poslechnete-si-vysilani-ceskoslovenskeho-rozhlasu-21-srpna-1968-odpoledne-a-vecer—486416 [11.3.2013]
5. Archiv Českého rozhlasu. „*Vysílání Čs. rozhlasu 21. srpna 1968 - první prohlášení kolem 1.55 hod.*“. rozhlas.cz, (online). Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/historie/1968/_zprava/482064 [11.3.2013]
6. Archiv Českého rozhlasu. „*Vysílání Čs. rozhlasu 21. srpna 1968*“. rozhlas.cz, (online). Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/historie/1968/_zprava/482064 [11.3.2013]
7. Bureš, Michal. „*Zapomínání aneb je tomu už 30 let*“. 1998 Olomouc, Archiv Českého rozhlasu Olomouc
8. Česká televize. „*Před půlnocí - Jiří Dienstbier, novinář a politik – Čtyřicet let Dvou tisíc slov*“. ceskatelevize.cz, 27.6.2008 (online). Dostupné z:
9. <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10095690193-pred-pulnoci/video/> [10.3.2013]
10. <http://totalita.cz/>
11. <http://www.psp.cz/sqw/hp.sqw>
12. Sígl, Miroslav. „*Červen 1968*“. Syndikat-novinaru.cz. (online). Dostupné z: <http://syndikat-novinaru.cz/12/45/o-projektu> [9.3.2013]
13. *Zasedání ústředního výboru KSČ ve dnech 3.-5. ledna 1968*. Stenografický zápis. Dostupné z <http://www.68.usd.cas.cz/files/dokumenty/edice/105.pdf> [1.3.2013]

Seznam příloh

- Příloha č. 1: Výplatní pásy Československého rozhlasu Ostrava z roku 1963
- Příloha č. 2: Pracovní smlouva Československého rozhlasu Ostrava
- Příloha č. 3: Fotografie provizorního vysílacího studia Československého rozhlasu Olomouc
- Příloha č. 4: Rozhovor s Bohuslavem Matyášem
- Příloha č. 5: Rozhovor s Janou Zikmundovou

Přílohy

Příloha č. 1

ČESKOSLOVENSKÝ ROZHLAS

E

Zašleme Vám výkaz honorářů, jejich součet dle uvedených Vám vyplátíme po odečtení zákonných sraček a naší pohledby

15.1.1963

dne

práce naprozdějí v dalších dvou kalendářních měsících.
V tyto dny je pohledba odevána od 9.00 do 16.00 hodin (v sobotu od 9.00 do 13.00 hodin). Tento dopis přineste s sebou.

Zašleme Vám výkaz honorářů, jejich součet dle uvedených po odečtení zákonných sraček, jak jsou sčítovány na příloženém výplatním pásku, Vám dnem posíláme poštou.

Vytváje: Vaculíková

Odesláno dne:

Titl.
Jana Ovčáčková
Kateřinská 17
Olomouc

Den a hodina nastěžení	Den a hodina vystupání	Stаницe	Druh výkonu	Název díla	Honorář		Redakce
					za odinkování	autorský	
18 a 19.12.1962							
26.12.1962		OV	rola	Odpích	160,-		3% 40
ČESKOSLOVENSKÝ ROZHLAS KRAJSKÉ STUDIO OSTRAVA <i>Honorářová evidence</i> <i>[Signature]</i>							
Součet - převod							

NTX 025-11 K 1314

ČESKOSLOVENSKÝ ROZHLAS

E

Zašleme Vám výkaz honorářů, jejich součet dle uvedených Vám vyplátíme po odečtení zákonných sraček a naší pohledby

15.3.1963

dne

práce naprozdějí v dalších dvou kalendářních měsících.
V tyto dny je pohledba odevána od 9.00 do 16.00 hodin (v sobotu od 9.00 do 13.00 hodin). Tento dopis přineste s sebou.

Zašleme Vám výkaz honorářů, jejich součet dle uvedených po odečtení zákonných sraček, jak jsou sčítovány na příloženém výplatním pásku, Vám dnem posíláme poštou.

Vytváje: Vaculíková

Odesláno dne:

Titl.
Jana Ovčáčková,
Kateřinská 17
Olomouc

Den a hodina nastěžení	Den a hodina vystupání	Stаницe	Druh výkonu	Název díla	Honorář		Redakce
					za odinkování	autorský	
25. a 26. 2. 63							
3.3.63		OV	žetba	Odpích	100,-		3% 40
ČESKOSLOVENSKÝ ROZHLAS KRAJSKÉ STUDIO OSTRAVA <i>Honorářová evidence</i> <i>[Signature]</i>							
Součet - převod							

NTX 025-11 K 1314

Výplatní pásku poskytla Jana Zikmundová

S M L O U V A O D Í L O
(pro externí interprety)

Československý rozhlas, studio Ostrava, ulice Dr. Šmerala 2, na jedné straně a
soudr. Jana Ovčáčková

na straně druhé uzavřeli tuto smlouvu o účinkování v rozhlase :

- 1/ název pořadu: Odpich na Sálvestra .
režisér: Karel Pokorný
účinkujícímu je přidělena role: _____
místo natáčení (vysílání) : ZK n.p. "Z" - Vsetín
- 2/ Smluvený pořad bude natáčen v těchto termínech (frekvencích) :
3 frkv. + gen. zkouška - dle dispozic režiséra
Honorář:	100,-
+ 50%	50,-
+ příplatek za frkv.	120,-
celkem:	270,- / dvěstěsedmdesát/
- 3/ Účinkující se zavazuje seznámit se s přidělenou rolí podle scénáře, jehož text je zcela nezávazný, a podrobit se všem pokynům výrobně-programového oddělení a režiséra. Dále se účinkující zavazuje dostavit se ke všem ad 2/ uvedeným frekvencím včas (10 minut před začátkem) a být režisérovi k dispozici po celou plánovanou dobu zkoušky, natáčení, vysílání, pokud není mezi ním a režisérem předem ujednáno něco jiného.
- 4/ Za smluvený výkon v rozhlasovém pořadu obdrží účinkující základní honorář Kčs _____ slovy _____ a příplatek Kčs _____ slovy _____ za každou absolvovanou frekvenci. Frekvencí se rozumí zkušební, natáčecí nebo vysílací doba v rozpětí 4-5hod.
- 5/ Honorář ad 4/ uvedený má režisér právo zvýšit nebo snížit v rámci platného honorářového sazebníku Čs. rozhlasu podle kvality výkonu účinkujícího.
- 6/ Přeložením výroby pořadu (natáčení, zkoušky) nebo vysílání na jiný den nebo dobu z důvodů provozních nebo vyšší moci, nevzniká účinkujícímu nárok na zvýšení honoráře.
- 7/ Je-li účinkující připraven k předvedení nastudovaného výkonu a výkon se neuskutečnil zaviněním Čs. rozhlasu, přísluší účinkujícímu náhrada ve výši 80 % základního honoráře. Dojde-li k zastavení studovaného výkonu během studia a přípravných prací z viny Čs. rozhlasu, náleží účinkujícímu za každou absolvovanou zkoušku, frekvenci a pod. náhrada. Výše náhrady se stanoví tak, že od smluveného honoráře se odečte 20 % a ze zbyvající části honoráře se stanoví náhrada ve výši poměrného dílu mezi tímto honorářem a smluveným počtem zkoušek, frekvencí apod.

- 8/ Účinkujícímu na veřejně přístupných programových produkcích je možno přiznat až 25 % zvýšení k základnímu honoráři.
- 9/ Poruší-li účinkující ustanovení této základní smlouvy, zvláště nedostaví-li se ke zkouškám, natáčení, vysílání včas nebo vůbec ne, Čs. rozhlas od této smlouvy ustoupí a bude požadovat náhradu škody.
- 10/ Tato smlouva nezakládá pracovní poměr a platí pro ni ustanovení obč. zákona o smlouvě o dílo.
- 11/ Z honoráře, který je splatný v obvyklých výplatních termínech Čs. rozhlasu, studia Ostrava, budou provedeny zákonné srážky (dan z uměl. činnosti, příp. dan ze mzdy).

V Ostravě dne _____

ČESKOSLOVENSKÝ ROZHLAS
ve studiu

_____ podpis účinkujícího

_____ razítko a podpis Čs. rozhlasu

MTZ22-Rot

Příloha č. 3

Fotografie provizorního vysílacího studia v době tajného vysílání Československého rozhlasu Olomouc. Na fotografii je zachycen Bohuslav Matyáš.

Fotografii poskytl Bohuslav Matyáš.

Příloha č. 4

Rozhovor s panem Bohuslavem Matyášem

Rozhovor byl uskutečněn 22.3.2013 v Otrokovicích

Pracoval jako redaktor zpravodajství Čs. rozhlasu Ostrava, studio Olomouc, v Okresním domě osvěty v Olomouci, ve Stráži lidu a jako redaktor a hlasatel okresního vysílání rozhlasu po drátě. Od r. 1969 v dělnických povoláních, v Pozemních stavbách Olomouc jako jeřábník a ve Strojní a traktorové stanici v Otrokovicích jako skladník, později revizní technik. Po r. 1989 mu bylo vráceno členství v Syndikátu novinářů ČR, je členem Obce spisovatelů

Jaká byla náplň vaší práce v rozhlase?

Začínal jsem jako hlasatel tzv. okresního vysílání v rozhlase po drátě (OV RPD) v Olomouci, to bylo někdy kolem roku 1963. Okresní národní výbory měly možnost dvakrát v týdnu ve vyhrazených dvaceti minutách prezentovat své zpravodajství (jinak se z bedýnky rozhlasu po drátě poslouchal Čs. rozhlas Praha). Týkalo se hospodářského, politického a veřejného života a kulturního a společenského dění v regionu. Později jsem byl navíc redaktorem této relace a spolu s kolegyní Janou Zikmundovou i hlasatelem. Takže mne zaměstnával okresní národní výbor, nikoli Československý rozhlas Ostrava, stanice, která měla v Olomouci pobočné studio; v něm si ONV objednával natáčecí frekvence a odtud se jeho relace po telefonních linkách i vysílaly. Pokud vím, bylo je možno slyšet nejen v Olomouci, ale i v dalších místech okresu, např. v Litovli, v Uničově apod.

V redakci zpravodajství Československého rozhlasu Ostrava jsem v olomouckém studiu pracoval v době, kdy jsem měl na rok přerušeno studium na UP. Nejen díky tomuto ročnímu angažmá a díky okresnímu vysílání, ale taky proto, že jsem se v rádiu se všemi (včetně techniků i členů ostravských redakcí) už dobře znal, byl jsem ve studiu v Olomouci jako doma, pro Ostravu jsem připravoval i později jako externista řadu textů a reportáží, olomoucký režisér slovní výroby Vladimír Týřl mě často obsazoval jako spíkra.

Jak jste se dozvěděl, že je Československo okupováno?

V noci jsme slyšeli, že létala letadla. Bydleli jsme se ženou v Řepčíně v podnájmu. Jen jsme si zacpali uši, protože jsme se domnívali, že naše armáda má nějaké noční cvičení. Nic ani potom venku na ulici nenasvědčovalo tomu, že se něco děje. Takže teprve až jsem přišel do Stráže lidu, tak tam už jsem se dozvěděl, o co jde. Tam už ženské plakaly a už se chystalo, co se bude tisknout. A já slyším už v té Stráži lidu tu bednu, jak moje vysílání vysílá beze mne. V rozhlasu po drátě jsem měl 80 % úvazku, ve Stráži lidu jako redaktor kulturní rubriky jen 20 %, takže jsem odpochoval do rádia.

Jak to v rádiu vypadalo, když jste přišel?

Tam bylo všechno v činorodém ruchu, místy tam panoval snad i zmatek, protože jeden přes druhého se snažil pomoci, herci v hlasatelně, někteří rozhlasáci při redigování textů, bylo tam všech pět techniků, hlasatelka Jana Zikmundová, někdejší redaktori Alena Štěrbová a Luboš Smiřický apod. Dveře se netrhly, nosili sem rezoluce proti okupaci ze závodů, zemědělských družstev, institucí, škol, z univerzity, někteří jejich představitelé četli na mikrofon svá prohlášení, navečer kdosi donesl mísu chlebičků, abychom měli co jíst. Hlavním organizátorem vysílání byl Jarolím Koutný, což byl olomoucký zemědělský redaktor Čs. rozhlasu Ostrava. Koutný se o okupaci dověděl už v noci od svých kamarádů funkcionářů, kontaktoval Ostravu a domluvil se s nimi, že budeme pro olomouckou oblast nutné informace vysílat my.

Jak to bylo s obsazením rádia Rusy?

Rusové chtěli do rádia, ale nevěděli, kde to je. Tenkrát nebylo označení rozhlasu nad vstupem venku na náměstí Míru (dnes Horní náměstí). Tam bylo napsáno Kavárna Opera. Ruský velitel neustále naléhal na představitele Olomouce. Jednali na úrovni ONV, vojenského velitele Čs. armády v Olomouci a OV KSCČ a komandír stále, že chce do rozhlasu. Z okresního výboru KSCČ nám dali vědět, že se tomu nelze ubránit, že tam toho ruského velitele musejí dovézt. Což se stalo, přijel s ním ing. Milan Pospíšil, pracovník ideologického oddělení OV KSCČ, šli k vedoucímu studia Aloisu Rečkovi do kanceláře a poté, co komandír zmizel, jsme se dověděli, že Rusové budou rádio hlídat. Jinak řečeno - že ho obsadí. Koutný

to vyřešil tak, že všechny poslal ze studia domů. Protože přijdou Rusové. Přišlo jich potom se samopaly asi 15, všechno prolezli, rozmístili se v režii, v hlasatelně, ve velkém sále, u dálnopisu, na chodbách, u každých dveří, v redakčních místnostech a řekli: běžte pryč, běžte domů, přijďte zítra a dovíte se rozhodnutí velitele, co bude dál.

Takže jste druhý den přišli?

Ne, na to jsme nereflektovali. Štěstí bylo, že Oskar Dvořák, řidič malé rozhlasové dodávky a technik v jedné osobě, stačil vzít z rádia do auta Nagru. Byl to špičkový švýcarský nahrávací přenosný magnetofon. Koutný a Oskar Dvořák byli bratřenci, takže si maximálně věřili, a my pak ve třech (já proto, že to bylo moje vysílání, dělal jsem tomu redaktora a hlasatele, hlas byl všeobecně u posluchačů známý a tudíž důvěryhodný) jsme odjeli na OV KSČ a dali jsme se k dispozici. Prostě - chcete-li, my jsme schopni pracovat dál. Na OV KSČ na ideologickém oddělení byli tenkrát ing. Milan Pospíšil, Josef Náhlý, Anežka Sklenářová, dr. Zdeněk Mička, to byli lidé proreformně naladěni. (Což ve zdech toho baráku nebylo pravidlem, většina byla naopak proti Dubčekovi a tendencím Pražského jara.) Rádi nás přijali a přemýšleli jsme, jak se dostat do éteru. Tito aparátníci z OV zprostředkovali, že šéf Okresní správy spojů vyslal dva své pracovníky Bobina Kopečného a Rudu Bauera, s nimiž v pětici jsme začali druhý den vysílat.

Kde jste hledali vhodná pracoviště?

Znali a vytypovali je právě spojaři. Například na sídlišti, někde poblíž Foersterovy ulice. Šlo o menší sklepní místnost, něco jako kočárkárnu, ale byly v ní jakési propojovací panely s telefonními přípojkami. Tam jsme se usídlili. Hoši zapojili Nagru do těch telefonních linek a vysílali jsme dál jako rozhlas po drátě. Brzy ovšem rozhlasové stanice v Československu (Praha, Plzeň, Liberec, Brno, Ostrava, Bratislava, B. Bystrica, Košice atd.) navázaly vzájemně styk a začaly vysílat štafetu, kdy si na téže frekvenci předávaly slovo a informovaly, co se v které části republiky aktuálně děje. V této štafetě Ostrava několikrát poskytla prostor taky nám. Krom toho si nás občas vzala i na své ostravské vlny. Taky nás přebíral Ječmínek, vojenská vysílačka u Litovle. Od „ušitých“ svědků vím, že jsme byli slyšet na severu Afriky a ve Švédsku. Takže jsme nebyli jenom po drátě, ale i v éteru.

Báli jste se?

Hodně nepříjemné to bylo po vyhlášení stanného práva. Vysílali jsme do večera a to už byl zákaz vycházení. Rozdělili jsme se a po jednom se postupně plížili kolem zdí a různým směrem. Nevěděli jsme, co od Rusů můžeme čekat. Nikdo z nás nespál doma, jenom Vladimír Týřl a Luboš Smiřický spolupracovali ze svých bytů. My se ženou jsme spali u Štěrbů a u Skoupých. Arnošt Skoupý učil na univerzitě, Alena Štěrbová rovněž přednášela na FF UP. A ráno opět vysílat, ale po ránu už nebyl zákaz vycházení, to už lidé chodili do práce, a tak jsme se mezi nimi ztratili a nenápadně zapadli zase do některého sklepa. Nechci to dramatizovat, ale nebyla to příjemná situace. Nevěděli jsme, co se může přihodit. Jedna ta naše kukaň měla sklepní okénko a jednou jsme viděli, jak kolem pochodují ruské vojenské boty. Také jsme věděli, že po Olomouci a okolí jezdí zaměřovací auto, které hledalo, odkud se vysílá. Rusové nechápali, že rádio vysílá, když oni mají vše obsazené.

Vysílali jste z tohoto místa?

Ne, už jsem naznačil, že vysílací místa jsme střídali. Vždycky se večer domluvilo, kde se sejdem příští ráno a kde budeme pracovat. Byla to taky třeba škola ve Dvořákově ulici. Ovšem do této „minispojovny“ jsem se vešel málem jenom já sám, což nevyhovovalo. Navíc se hoši technici snažili najít místa nenápadná, kde v jejich okolí běžně chodí víc lidí. Právě ta Dvořákova ulice nám nevyhovovala, byla příliš klidná, byla to škola a ještě byly prázdniny.

Ve vysílání jste četli rezoluce. Kam je lidé nosili?

Rezoluce nosili lidé 21. srpna do rozhlasového studia, potom po obsazení rádia okupačními vojáky se rezoluce a různá prohlášení dávala většinou na OV KSČ či na ONV, na radnici apod. Koutný to posbíral, dal to Dvořákovi, který mi materiály dovezl, protože jedině Jarolím a Oskar věděli, kde jsme. Ještě ti dva spojaři a já. Týřl, když se vrátil z dovolené, taky netušil, kde jsme. Vyhledal Jarolíma a dohodli se, že bude dělat spojku s domovským ostravským rádiem. Ti naši chlapi ze Spojů mu domluvili absolutní přednost v telefonování po 24 hodin denně, abychom my věděli, co Ostrava a jak se situace vyvíjí v krajském centru, a aby zase ostravští rozhlasáci věděli, co potřebovali vědět od nás a o nás.

Jak se ve vysílání angažoval Lubomír Smiřický?

Luboš Smiřický od roku 1958 pracoval jako rozhlasový redaktor v Olomouci a později se stal odborným asistentem na katedře hispanistiky FF UP. Já jsem ho blíž znal právě z fakulty. Jakožto bývalý zaměstnanec přiběhl 21. srpna do studia rozhlasu a nabídl pomoc. Což se hodilo, taky jsem potřeboval v hlasatelně vystřídat. V následujících dnech spolupracoval tak, že v jeho bytě (na Horním náměstí, přímo naproti orloji) se scházeli s Koutným a Týřlem a některé věci tu redigovali i koncipovali. Zejména závěrečné rozloučení s posluchači našeho vysílání po Dubčekově (a dalších) návratu z internace v Moskvě. To jsem zjistil až po mnoha letech, protože všechno se drželo v tajnosti a co kdo vědět nemusel, tak se prostě nedověděl. Já jsem tohle nevěděl do roku 1996.

Tušili jste, jaký bude závěr těchto událostí?

Vůbec jsme netušili, jak to dopadne v Moskvě, celý národ to netušil. Já, abych mluvil za sebe, jsem si naivně ještě dlouho potom myslel, že se to musí všechno vysvětlit, že se ještě mnoho z pozitiv Pražského jara dá zachránit.

Jaké byly následky vašeho vysílání?

Nevěděli jsme, co bude dál, jestli nás budou zavírat či co. Všechny nás postupně odevšad vyhodili, mne pochopitelně i ze Stráže lidu. Koutného, později i Týřla z rozhlasu, Jarolíma a mě ze svazu novinářů. Pak nás také vláčeli různě po soudech. Byli jsme s Jarolímem Koutným předvoláni jako svědci, ale to se mohlo lehce zvrtnout a ze svědků jsme mohli být obžalovanými. Normalizátoři hledali všechny možné prostředky. My jsme trvali na tom, že jsme vysílali na pokyn a na přání oficiálního vedení okresního výboru strany a státních orgánů této republiky, že jsme nedělali nic nelegálního. S tím se jim nepodařilo příliš pohnout. Samozřejmě, že nás nevyhodili ze dne na den. Mne v roce 1969. Poté jsem se živil jako mazač na peci na expandit v panelárně, později jsem dokonce povýšil v kvalifikaci na paliče a na jeřábníka. Tam jsem Pavla Dostála, budoucího poslance a ministra kultury, který se tam octnul po mně, zaučoval na jeřábu. Nejhorší bylo asi to, že nás všechny zařadili do seznamu pro akci Norbert. Byl to jmenovitý seznam, který vypracovala StB, bylo v něm na tři tisíce osob. Na daný pokyn by všechny tyto lidi posbírali estébáci a umístili je

do internačních táborů, jakýchsi koncentráků. Estébáci mě k nim tahali každou chvíli. Do Otrokovic jsem se přestěhoval s nadějí, že sejdu z očí, sejdu z myslí. Ale jezdili i sem a vyptávali se, hlavně ve firmě, kde jsem pracoval. Mě zpovídali, kdo k nám jezdí z Olomouce, jak často a proč, co probíráme a o čem se bavíme. To víte, že jsem mlžil, jak to šlo. O akci Norbert jsem se dověděl a v seznamu jsem se našel zpětně až po převratu 1989 v novinách. A to mě docela zamrazilo.

Co se stalo s materiály, které jste vysílali?

Všechny materiály, které jsme odvysílali, Koutný posbíral a nám tvrdil, než umřel, že je schoval v nějaké studni na vesnici. Nakonec jsem zjistil, že písemnosti i pásky umístil historik Miloš Čermák v Olomouci v Purkrabské ulici v jednom baráku u jistého kamaráda. Koutný materiály postupně předával Čermákovi, ten to schraňoval a po roce 1989 to Miloš vydal jako knížku.

Kdo vymyslel název vysílačky Dubček-Císař ABX?

Název vysílání? Když jsme se na konci 21. srpna sešli na OV KSČ, tak tam jsme byli, už jsem o tom mluvil, ve skupině s Pospíšilem, Sklenářovou a dalšími. A tam se diskutovalo, jak by to vysílání celé mělo fungovat. Oni měli představu, že s námi budou neustále ve pojení. Takže kdosi tam vymyslel název Dubček-Císař, nejspíše Anežka Sklenářová, a dokonce vymyslela, že když se budeme přemísťovat, tak jedno stanoviště bude ABX, další bude ABY atd. A podle tohoto klíče budou mít jasno, kde právě jsme. Jarolím ovšem věděl, že na OV KSČ mají i zdi uši a že vůbec nepotřebujeme, aby někdo další věděl, kde pracujeme. Jediným spojovacím článkem byl on sám. Takže jsme se nakonec pořád hlásili jako ABX (posluchači si na to brzy zvykli), přestože jsme třeba byli ABY nebo ABZ.

Příloha č. 5

Rozhovor s paní Janou Zikmundovou

Uskutečněn 21.3.2013 v Prostějově

Jana Zikmundová pracovala v Československém rozhlasu, studiu Olomouc jako hlasatelka v letech 1992-1971. Mezitím působila jako učitelka od roku 1965 do roku 1969. Poté pracovala na Okresním kulturním středisku.

Paní Zikmundová, jaké jsou vaše vzpomínky na vysílání rozhlasu v srpnových dnech?

Já o srpnu 1968 nemám tolik informací jako pan Bohuslav Matyáš, to je ten pravý informátor. Ten to všechno organizoval a prožíval od začátku do konce. Já jsem tam byla jen v počátcích, protože hoši poté naznali, že ženy do tohoto nebezpečného procesu nepatří. Já jsem vysílala, už nevím přesně, který to byl den, ale bylo slunečno, nádherně, okna z té části úřední, která jsou do náměstí, tak ta byla otevřena, takže jsme se dívali, jak se manifestovalo, podepisovaly nějaké petice a tehdejší herečka činohry olomouckého divadla Oldřicha Stibora, Eva Lecchiová na nás mávala.

Jaký byl váš nejsilnější zážitek z té doby?

No můj nejsilnější profesní zážitek, protože já jsem byla v té době amatérem, bylo to, že jsme vysílali živě. To jsem do té doby nezažila, což je dnes naprosto nepochopitelné. Četli jsme zprávy, kde jsou jaké problémy, kde je jaká objížďka, zavřeno, kde jsou jaká vojska, kde kdo koho hledá. Čili jen takové zprávy, které nám nosili na papírech. A to jestli jsem dělala jednou nebo dvakrát, to už nevím.

Předpokládali jste tenkrát, že by mohla nastat situace, že by sem přišli vojáci?

Já osobně jsem to vůbec nečekala. Já jsem vlastně byla poslední televizní hlasatelkou na obrazovce večer, 20. srpna. Tehdy jsem jezdila jako externistka do ostravského studia Československé televize uvádět některé pořady. Toho dvacátého se vysílal písničkový pořad z malého studia nad Ostravou. To bylo před půlnocí. My jsme odjeli ze studia, aniž bychom cokoli tušili. Spala jsem tehdy v hotelu Ostrava, dnešní Imperial, ráno jsem šla normálně na snídani, u několika stolů seděli lidé a četli noviny, tak jsem si normálně dala snídani, nic jsem netušila a až jsem šla znovu do televize, tak jsem viděla davy lidí před televizí a tank namířený na ředitelství ostravské televize. Až jsem tam přišla, tak jsem se to dozvěděla od paní Slívové, produkční, která mi říkala, ať se okamžitě sbalím a jedu domů, pokud ještě něco jezdí, jsou zde Rusi, jsme okupováni. Takže jsem se sbalila, sedla do nejbližšího rychlíku

a jela domů, do Prostějova. Poté mi volali z olomouckého rozhlasu, abych přijela hlásit zprávy.

Jak probíhala situace po tom, kdy už rozhlas nebyl obsazený vojsky?

Rozhlas byl otevřen. Tiskový dozor, HSTD – Hlavní správa tiskového dozoru, začala zase naplno fungovat. Všechny zprávy se musely předtáčet, vysílaly se tedy dodatečně, všechny byly schvalovány, opatřovány razítkem. Olomouc tehdy byla pobočkou Ostravy, takže taková samostatnost, jako je dnes, nebyla.